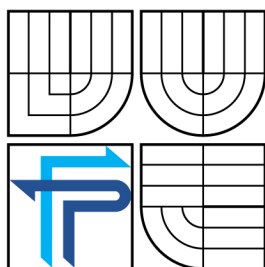

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA PODNIKATELSKÁ
ÚSTAV FINANCÍ

FACULTY OF BUSINESS AND MANAGEMENT
INSTITUTE OF FINANCES

ANALÝZA MIKROEKONOMICKÉ POLITIKY STÁTU V DOBĚ EKONOMICKÉ KRIZE

ANALYSE OF STATE MICROECONOMIC POLICY IN THE PERIOD OF
ECONOMIC DEPRESSION

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
BACHELOR'S THESIS

AUTOR PRÁCE
AUTHOR

VÍTĚZSLAV IREIN

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

doc. Ing. STANISLAV ŠKAPA, Ph.D.

BRNO 2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Irein Vítězslav

Daňové poradenství (6202R006)

Ředitel ústavu Vám v souladu se zákonem č. 111/1998 o vysokých školách, Studijním a zkušebním řádem VUT v Brně a Směrnicí děkana pro realizaci bakalářských a magisterských studijních programů zadává bakalářskou práci s názvem:

Analýza mikroekonomické politiky státu v době ekonomické krize

v anglickém jazyce:

Analyse of State Microeconomic Policy in the Period of Economic Depression

Pokyny pro vypracování:

Úvod
Vymezení problému a cíle práce
Teoretická východiska práce
Analýza problému a současné situace
Vlastní návrhy řešení, přínos návrhu řešení
Závěr
Seznam použité literatury
Přílohy

Seznam odborné literatury:

- CUPALOVÁ, Marcela. Protikrizové plány v zemích EU. 2009. 19 s.
FOSTER, John Bellamy. Velká finanční krize: příčiny a následky. 2009. 156 s.
HOREJŠÍ, Bronislava. Mikroekonomie. 2006. 573 s. ISBN 80-7261-150-X.
MCCONNELL, Campbell R. Microeconomics : principles, problems, and policies. 1996. 522 s. ISBN 0-07-046820-6
SAMUELSON, Paul Anthony. Ekonomie. 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
SCHILLER, Bradley R. Mikroekonomie dnes. 2004. 404 s. ISBN 80-251-0109-6.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Stanislav Škapa, Ph.D.

Termín odevzdání bakalářské práce je stanoven časovým plánem akademického roku 2009/2010.

L.S.

Ing. Pavel Svirák, Dr.
Ředitel ústavu

doc. RNDr. Anna Putnová, Ph.D., MBA

V Brně, dne 18.04.2010

Abstrakt

Práce je zaměřena na kritickou analýzu jednotlivých protikrizových opatření, která by měla oživit hospodářství v České republice v době globální ekonomické krize. V práci jsou tato přijatá opatření rozebrána teoreticky, tedy především jaký mají smysl, jaké jsou jejich očekávané výstupy a jak pravděpodobně ovlivní jednotlivé mikroekonomické subjekty. Autor se v práci zaměřuje i na nepřijatá, diskutovaná protikrizová opatření a k nim přidává i vlastní návrhy, jimiž chce eliminovat negativní dopady krize na ekonomiku České republiky.

Abstract

The thesis is focused on critical analyse of each anti-crisis measures, which should regenerate the economy in the Czech Republic during the global economic crisis. All accepted measures are in the thesis analysed - primarily their purpose, expected results and the probable influence on single microeconomic subject. Author is also focused on the nonaccepted, discussed anti-crisis measures and he adds his own suggestions, which should eliminate the adverse effects of crisis on the Czech economy.

Klíčová slova

Ekonomická krize, mikroekonomická politika státu, protikrizová opatření

Key words

Economic crisis, state microeconomic policy, anti-crisis measures

Bibliografická citace

IREIN, V. *Analýza mikroekonomické politiky státu v době ekonomické krize*. Brno:

Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská, 2010. 67 s. Vedoucí bakalářské práce doc. Ing. Stanislav Škapa, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je původní a zpracoval jsem ji samostatně.

Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem ve své práci neporušil autorská práva (ve smyslu Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským).

V Brně dne 31. května 2010

.....
podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce doc. Ing. Stanislavu Škapovi, Ph.D. za možnost vypracování této bakalářské práce a za jeho trpělivé a ochotné vedení.

OBSAH

Úvod	10
Cíl práce	10
1 Mikroekonomická politika a ekonomická krize	11
1.1 Mikroekonomické subjekty	11
1.2 Hospodářská politika státu	12
1.3 Příčiny mikroekonomické politiky	13
1.3.1 Neefektivní alokace výrobních faktorů a finální produkce	13
1.3.2 Nespravedlivé přerozdělování příjmů	14
1.3.3 Konflikt mezi efektivitou a hodnotovým systémem společnosti	14
1.3.4 Intervence z důvodu makroekonomických selhání	15
1.3.5 Nesprávné nastavení legislativního prostředí	15
1.3.6 Období ekonomické recese a krize	15
1.4 Protiopatření	17
1.5 Nástroje mikroekonomické politiky	17
1.6 Ekonomická krize	19
1.6.1 Spekulační bublina	19
1.6.2 Bankovní panika	21
1.6.3 Krize podniku	22
1.6.4 Změny trhů v krizi	24
1.7 Význam státu v krizi	30
2 Pozadí ekonomické krize	32
2.1 Finanční krize	32
2.2 Ekonomická krize v ČR	33
2.3 Zásady při tvorbě protiopatření	34
3 Protikrizová opatření České republiky	36
3.1 Podpora zaměstnanosti	36
3.1.1 Snížení sociálního pojištění	37
3.1.2 Sleva na sociálním pojištění pro zaměstnavatele	38
3.1.3 Podpora vzdělávání a školení zaměstnanců	39
3.1.4 Další opatření	39

3.2 Podpora investic	40
3.2.1 Zrychlení odpisů hmotného majetku.....	41
3.2.2 Odpočet DPH u osobních automobilů	41
3.2.3 Zvýšení státních investic	42
3.3 Podpora podnikání	42
3.3.1 Snížení sazby daně z příjmů právnických osob.....	43
3.3.2 Podpora exportu.....	44
3.3.3 Zlepšení cash-flow	45
3.3.4 Změna insolvenčního zákona	46
3.4 Změny na finančním trhu	46
3.5 Diskutovaná protikrizová opatření	47
3.5.1 Šrotovné	47
3.5.2 Švarc systém.....	52
3.5.3 Zvýšení sociálních transferů.....	54
3.5.4 Daňové úlevy a slevy	55
3.5.5 Podpora zaměstnanosti.....	55
4 Návrhy a doporučení	57
4.1 Obnova důvěry ve finanční sektor.....	57
4.2 Podpora zaměstnanosti.....	58
4.3 Podpora investic	59
4.4 Podpora podnikání	60
Závěr.....	61
Seznam použité literatury	63
Seznam internetových zdrojů.....	65
Seznam zákonů a vyhlášek	66
Seznam grafů a tabulek	67

Úvod

Od roku 2008 se ekonomika České republiky postupně dostávala do finanční a následně i ekonomické krize, která se k nám dostala především kvůli provázanosti českých subjektů na zahraniční kapitál. V době ekonomické krize, kdy se jednotlivé podniky dostávají do recese, vykazují ztráty, trpí druhotnou platební neschopností a ve větší míře propouštějí své zaměstnance, se do tržního hospodářství vkládá stát, aby zmírnil dopady tohoto kritického období. Svými nástroji, nazývanými protikrizová opatření, se snaží oživit chod tržního mechanismu, pozitivně působit na firmy i domácnosti a zapříčinit tak zlepšení solventnosti, častější investování do dlouhodobých statků, zvýšení příjmů a tím pádem i spotřeby domácností a také zajistit optimistická očekávání budoucího stavu české ekonomiky.

Cíl práce

Hlavním cílem mé bakalářské práce je kritická analýza mikroekonomické politiky státu v době ekonomické krize. Tato analýza bude zaměřena především na přijatá a na nejvíce diskutovaná nepřijatá protikrizová opatření. V dílčích cílech se zaměřím na praktickou aplikaci, využitelnost a efektivnost jednotlivých opatření. Budu hledat pozitiva a negativa jednotlivých nástrojů mikroekonomické politiky státu. Neopomenutelným cílem bakalářské práce je také vlastní návrhová část, v níž budu vyjadřovat vlastní stanoviska k přijatým protikrizovým opatřením a sám je doplním o vlastní nové návrhy. Cílem mnou navrhovaných opatření bude zmírnění negativních dopadů ekonomické krize na mikroekonomické subjekty působící v České republice.

1 Mikroekonomická politika a ekonomická krize

„Ekonomie se podle tradiční definice zabývá zkoumáním alokace vzácných zdrojů mezi různá alternativní užití tak, aby byly uspokojeny lidské potřeby.“ (11, str. 17) Ekonomii lze rozdělit na dvě základní oblasti zkoumání a to makroekonomii a mikroekonomii. Tyto oblasti vystupují v ekonomii samostatně, ale přesto jsou spolu úzce propojeny, vzájemně se ovlivňují a navzájem ze sebe vycházejí.

Makroekonomie studuje ekonomiku jako celek. Jejím hlavním předmětem zkoumání jsou veličiny jako například inflace, hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti nebo stav obchodní bilance vůči zahraničí. Poskytuje nám informace o stavu národního hospodářství jako celku, umožňuje srovnání jednotlivých národních ekonomik a na základě svých analýz dokáže předvídat budoucí ekonomický vývoj.

„Mikroekonomie zkoumá především rozhodování jednotlivých tržních subjektů, kterými jsou jednotlivci, firmy a stát.“ (11, str. 17) Snaží se například objasnit vlivy, které působí na tvorbu dílčí nabídky a poptávky, analyzuje chování firem a domácností, na něž působí státní intervence, studuje také fungování jednotlivých trhů, jimiž jsou například trhy výrobků a služeb a trhy výrobních faktorů (práce, přírodní zdroje a kapitál) a snaží se najít odpovědi na otázky co, jak a pro koho vyrábět.

1.1 Mikroekonomické subjekty

Jak již bylo řečeno, mikroekonomie analyzuje a zkoumá chování subjektů, které se pohybují na trhu, tedy jednotlivce (domácnosti), firmy a stát. Všechny tyto subjekty se vzájemně ovlivňují a působí na sebe, i když při tom sledují zpravidla pouze vlastní cíle.

- Jednotlivci se „rozhodují především o tom, kdy, kde, kolik a co si koupí. Jejich rozhodování je determinováno jejich cíli v podobě chutí, přání nebo preferencí.“ (11, str. 18) Obecně lze říci, že cílem jednotlivců je maximalizace uspokojení, které je výsledkem optimálního výběru z nabízených možností nebo příležitostí.

- Firmy se „rozhodují o tom, co budou vyrábět, v jakém množství, jakou stanoví cenu, jakou použijí technologii, jak upozorní spotřebitele na přítomnost jimi vyráběného statku na trhu apod., (11, str. 18) Cíle, kterých chce firma dosáhnout, jsou maximalizace zisku, růst podniku, zvýšený podíl na trhu, spokojenost zaměstnanců a zákazníků a řada dalších.
- „Stát vytváří právní normy, v jejichž rámci probíhá ekonomická činnost. Uvnitř ekonomického systému může být stát rovněž reprezentován státními firmami.“ (11, str. 18) Mezi cíle státu pak můžeme zařadit například stabilní ekonomické prostředí doprovázené trvalým růstem blahobytu jeho účastníků, zajištění spravedlivého přerozdělování s upřednostněním sociálně slabších, usměrňování ekonomických subjektů k efektivní alokaci zdrojů, zajišťování veřejných služeb nebo také regulaci ekonomického systému v době hospodářské recese.

1.2 Hospodářská politika státu

„Veškeré státní aktivity jsou součástí hospodářské politiky. Hospodářskou politiku budeme proto chápat jako souhrn cílů, nástrojů, rozhodovacích procesů a opatření státu v jednotlivých oblastech hospodářské reality.

V obecném podvědomí je hospodářská politika spjata s makroekonomickou činností státu, tj. s působením státu v takových oblastech hospodářské politiky, jako jsou např. fiskální nebo monetární politika, a s řešením problémů, jako jsou např. vysoká míra inflace nebo vysoká míra nezaměstnanosti.

Stát však svými opatřeními také působí na chování mikroekonomických subjektů - spotřebitelů a firem. Mění podmínky, za nichž se tyto subjekty rozhodují, a ovlivňuje tak rovnováhu na jednotlivých dílčích trzích i všeobecnou tržní rovnováhu. Hospodářská politika státu má tudíž nezbytně i svůj mikroekonomický aspekt.“ (11, str. 505)

1.3 Příčiny mikroekonomické politiky

Tržní ekonomika a tržní systém je mechanismus, který by měl umět fungovat samostatně bez jakýchkoli vnějších intervencí (dle liberalistických teorií). I přesto není tento systém bezchybný a ne vždy se chová tak, jak by od něj společnost očekávala. Z tohoto důvodu se do tržní ekonomiky vkládá stát a snaží se regulovat a napravit tržní selhání.

Aby mohl stát efektivně a účinně zlepšovat ekonomické prostředí, je nutné, aby si dokázal odpovědět na následující otázky:

- Co je příčinou tržního selhání a neefektivnosti?
- Jaká možná opatření vedou k nápravě tržního selhání?
- Jaká opatření vyřeší daný problém nejlépe a nejefektivněji?
- Mohou vzniknout vedlejší účinky vybraného opatření?
- Jaké bude zpoždění účinnosti a faktický dopad přijatého opatření?
- Jakým způsobem vybrané opatření implementovat?

Nejčastějšími příčinami tržního selhání jsou neefektivní alokace výrobních faktorů a finální produkce, nespravedlivé přerozdělování příjmů, konflikt mezi efektivitou a hodnotovým systémem společnosti, intervence z důvodu makroekonomických selhání, nesprávné nastavení legislativního prostředí, období ekonomické recese a krize.

1.3.1 Neefektivní alokace výrobních faktorů a finální produkce

Tržní ekonomika se stává neefektivní, jestliže je dokonalá konkurence zaměněna za konkurenci nedokonalou. To znamená, že v hospodářství existují výrobci, kteří jsou schopni na jednotlivých trzích ovlivňovat z různých důvodů ceny. V této souvislosti mluvíme buď o trhu jediného subjektu - monopolu, nebo malého počtu větších výrobců - oligopoly, nebo o monopolistické konkurenci. Objektivně lze říci, že dokonalá konkurence, kterou vnímáme jako ideální stav trhu, nikdy nemůže v podmínkách tržní ekonomiky nastat. Z toho důvodu jsou nutné intervence státu.

Další neefektivitou na trhu je výskyt externalit. Externality mohou být buď pozitivní, nebo negativní. „Negativní externality jsou situace, kdy společenské náklady na určitou (výrobní nebo spotřební) činnost jsou vyšší než soukromé náklady. Pozitivní externality jsou případy, kdy společenské výnosy z nějaké činnosti jsou vyšší než soukromé výnosy.“ (4, str. 497)

„Existují i další zdroje alokační neefektivnosti (např. jednotlivé tržní subjekty nemusí disponovat úplnými, perfektními informacemi o trhu a v důsledku této skutečnosti nemusí být jejich rozhodnutí o použití výrobních faktorů z hlediska efektivnosti správné).“ (11, str. 506)

1.3.2 Nespravedlivé přerozdělování příjmů

„Pro mnoho lidí představuje velká a zvyšující se nerovnost způsob tržního selhání: Trh vytváří suboptimální (nespravedlivou) odpověď na otázku PRO KOHO. Stejně jako v jiných případech tržního selhání je vláda žádána o zásah. Politickým nástrojem v tomto případě jsou daně. Uvalení vyšších daní na bohaté a poskytováním štedřejších transferových plateb chudým by mohla vláda podpořit větší rovnost.“ (10, str. 328)

1.3.3 Konflikt mezi efektivitou a hodnotovým systémem společnosti

V některých případech je trh schopen zajistit efektivní alokaci zdrojů a přitom je tato efektivnost v rozporu se sociálním cílením společnosti. Jedná se například o produkci tabákových výrobků či alkoholu, u nichž se často vyskytovala a vyskytuje částečná nebo úplná prohibice, přestože je tento průmysl vysoce efektivní. Stát tedy vědomě dává přednost jinému cíli než je efektivní alokace zdrojů, v tomto případě ochraňuje především hodnotový systém společnosti, konkrétně se snaží chránit zdraví a snížit kriminalitu. (11, str. 506)

1.3.4 Intervence z důvodu makroekonomických selhání

V neposlední řadě stát zasahuje do ekonomiky například „z makroekonomického přístupu k hospodářství - např. může jít o zájem státu na udržení vnější hospodářské stability země či o zájem na jejím ekonomickém růstu.“ (11, str. 506) Tento impuls k zásahu do tržní ekonomiky se úměrně zvyšuje především v době hospodářské recese či krize (Řada expertů však v současné době tvrdí, že s krizí si musí poradit především sám trh a státní intervence ozdravení jen znemožní. K tomuto názoru dospěli tito experti například po zkušenostech z krize ve třicátých letech 20. století, kdy „státní zásahy na celém světě pouze zdeformovaly hospodářský cyklus. Zabránilo samoočištění trhu a krizi zbytečně prohloubily a prodloužily. Zastánci tohoto názoru připomínají, že hospodářský útlum odstranilo až zbrojení. Úroveň soukromých investic, v jejich pojetí hlavní ukazatel zdraví ekonomiky, se vrátil na předkrizovou úroveň teprve po skončení 2. světové války.“ (6, str. 33)).

1.3.5 Nesprávné nastavení legislativního prostředí

Silnou motivací intervence státu do ekonomiky se může stát také nesprávné nastavení legislativního prostředí (které musí zajišťovat především právní vynutitelnost dodržování smluv, ochrany soukromého vlastnictví a volného vstupu na trhy) v době, kdy se zásadněji mění podmínky, za nichž ekonomika funguje.

Zároveň zde platí zásada, čím jednodušší, přehlednější a srozumitelnější zákony jsou, tím efektivněji mohou jednotlivé mikroekonomické subjekty rozvíjet svoji ekonomickou činnost.

1.3.6 Období ekonomické recese a krize

S hospodářským cyklem, tedy střídáním fáze recese a expanze, se setkáváme především v makroekonomii, jejímž hlavním hodnotícím kritériem je růst HDP, případně výše nezaměstnanosti a inflace. Cyklické výkyvy jsou charakterizovány

všeobecným poklesem a všeobecným růstem výroby a zaměstnanosti v téměř všech odvětvích, přičemž recese znamená, že se růst zpomaluje a dochází k poklesu reálného HDP pod potenciální produkt a expanze znamená, že se růst reálného HDP zrychluje a HDP roste nad potenciální produkt. (3, str. 509)

Změna HDP a dalších makroekonomických ukazatelů však není vyvolána samovolně. Vše je podmíněno určitým chování jednotlivých mikroekonomických subjektů na trhu.

V okamžiku kdy má subjekt volné finanční prostředky (nebo má možnost je levně získat), ví co chce nakoupit nebo do čeho investovat a trh se chová zdravě, optimisticky a relativně předvídatelně, nic tomuto subjektu nebrání v tom, aby přeměnil své peníze v majetek. Tyto peníze pak prodávající opět využije na nákup materiálu či zboží, nebo může investovat do dlouhodobého majetku. Tím dává práci dalším subjektům a osobám, kteří zaměstnávají a dávají práci jiným subjektům. Tento proces, ekonomický koloběh, může pokračovat prakticky donekonečna a z makroekonomického pohledu při něm dochází k růstu HDP a poklesu nezaměstnanosti.

Problém však nastává, pokud subjekt, který má volné finanční prostředky, nechce investovat. Jestliže se trh nechová přirozeně, očekávání jsou spíše pesimistická nebo není možné s určitou mírou jistoty předvídat, jakým směrem se bude trh pohybovat, raději své volné finanční prostředky neinvestujeme. Kvůli tomu subjekt, který nabízí zboží, jenž bychom za jiných okolností koupili, nemůže investovat do dalšího materiálu, zboží či dlouhodobého majetku, a tím také nedává práci dalším subjektům a osobám. Z makroekonomického pohledu dochází k poklesu HDP a růstu nezaměstnanosti.

Je důležité zdůraznit, že v rozhodování o současné investici hraje velice významnou roli budoucí očekávání. Jestliže je očekávání pesimistické (firma domlouvá málo zakázek, mluví se o zvýšení daní, ekonomové předvídají recesi atd.), raději neinvestují i ti, kteří by za běžných podmínek investovali.

Jestliže chce stát předejít recesi nebo krizi, nebo pokud již chce hospodářství dostat z krize, musí podniknout takové kroky, aby přesvědčil „váhající subjekty“ ke koupi a investici a aby tak oživil ekonomický koloběh.

1.4 Protiopatření

„Protiopatření je postup, proces, procedura, technický prostředek nebo cokoli, co bylo speciálně navrženo pro zmírnění působení hrozby (její eliminaci), snížení zranitelnosti nebo dopadu hrozby. Protiopatření se navrhuje s cílem předejít vzniku škody nebo s cílem usnadnit překlenutí následků vzniklé škody.

Z hlediska analýzy rizik je protiopatření charakterizováno efektivitou a náklady. Efektivita protiopatření vyjadřuje, nakolik protiopatření sníží účinek hrozby. Používá se ve fázi zvládání rizik jako jeden z hlavních parametrů při hodnocení vhodnosti použití daného protiopatření.

Protiopatření se zaměřují na oblasti snížení úrovně hrozby, snížení úrovně zranitelnosti, snížení následků působení hrozby, detekce nežádoucího vlivu s cílem včas indikovat působení hrozby a předejít možnosti jejího plného uplatnění, dále se pak zaměřují na oblast obnovení činnosti po působení hrozby.

Do nákladů na protiopatření se započítávají náklady na pořízení, zavedení a provozování protiopatření. Společně s efektivitou protiopatření jsou tyto náklady důležitými parametry při výběru protiopatření. Výběr vhodného protiopatření spočívá v optimalizaci, kdy se hledají nejúčinnější protiopatření, jejichž realizace přinese co nejmenší náklady.“ (7, str. 83)

1.5 Nástroje mikroekonomické politiky

„Stát disponuje několika skupinami nástrojů k prosazení záměrů své mikroekonomické politiky.

V první řadě stát určuje pravidla chování jednotlivých tržních subjektů (tj. domácností a firem). Zde je však třeba upozornit na skutečnost, že základní pravidla by měla platit pro všechny tržní subjekty stejně, a proto musí státem vyhlášená pravidla platit především pro stát samotný.

Příklady takto vymezených pravidel lze nalézt v definování vlastnických práv ve společnosti, v antimonopolním zákonodárství nebo ve státní regulaci cen, kvality poskytovaných služeb apod. Je zřejmé, že úpravou pravidel mění státní orgány chování

jednotlivých tržních subjektů, a tak působí i na optimální alokaci zdrojů, rozdělování příjmů ve společnosti a další výše uvedené cíle hospodářské politiky.

Druhá skupina nástrojů souvisí s fiskální politikou. Daňová politika jako hlavní forma získávání rozpočtových příjmů zajišťuje zdroje pro činnost státu, ale mění také chování jednotlivých subjektů na trhu, a i díky tomu na trhu existují rovnovážné stavy. Rozpočtové výdaje - v součinnosti s daněmi - také mění rozdělení příjmů ve společnosti, které se liší od stavu, jenž by vytvořil trh, čímž v této společnosti ovlivňují proces vytváření rovnováhy. Stát též může na trzích subjektů nakupovat hotové výrobky a služby nebo výrobní faktory, a tak ovlivňovat situaci na těchto trzích.

Stát má k dispozici i další nástroje, které mu umožňují realizovat svou mikroekonomickou politiku. K nim patří např. nabídka produkce státních podniků na jednotlivých trzích. Změnami v rozsahu nabídky státních podniků se mění rozsah tržní nabídky a rovnovážné stavy těchto trhů.“ (11, str. 508-509)

Vedle nástrojů mikroekonomické politiky státu je zapotřebí zmínit také mikroekonomické nástroje centrální banky, která také přímo ovlivňuje jednotlivé trhy a přitom působí, stejně jako stát, jako nadřazený orgán ostatním subjektům, které se pohybují na trhu, především bankovním institucím.

„Za mikroekonomickou funkci centrální banky je považováno zajišťování bezpečnosti, efektivnosti, spolehlivosti a důvěryhodnosti příslušného bankovního systému, jehož je centrální banka nedílnou součástí, přičemž v některých zemích může vykonávat i funkci regulátora celého finančního trhu.“ (8, str. 54)

K hlavním nástrojům centrální banky patří regulace obchodních bank a provádění bankovního dohledu. „V ekonomicky vyspělých zemích je pro sektor bankovníctví typická podstatně přísnější regulace než v ostatních odvětvích ekonomiky, a to především z těchto důvodů:

- banky vedou účty velkému množství různých ekonomických subjektů, které jsou na penězích uložených na těchto účtech většinou přímo existenčně závislé
- banky obchodují převážně s cizími peněžními prostředky, které je potřeba jejich skutečným vlastníkům chránit
- peněžní oběh tvoří základ existence fungující tržní ekonomiky a každá porucha peněžního oběhu se tedy prakticky ihned přenáší do systému ekonomického

- prostřednictvím bankovní regulace mohou centrální banky naplňovat své dlouhodobé cíle v oblasti stability měnového vývoje.“ (8, str. 55)

Konkrétní nástroje, kterými centrální banka disponuje, jsou především regulace vstupu do bankovní sféry, základní pravidla činnosti obchodních bank, povinné pojištění vkladů klientů obchodních bank (čímž je zajištěna důvěra střídatelů v bankovní systém) a působení jako banka bank (mimo jiné jde o funkci tzv. věřitele v poslední instanci).

Dalším nástrojem, který by bylo vhodné zmínit, je možnost centrální banky ovlivňovat množství peněz v oběhu pomocí výše úrokových sazeb - tedy tzv. diskontní nástroje. Tento nástroj je používán především k dosahování makroekonomických cílů, nicméně přímo a silně ovlivňuje i chování jednotlivých subjektů, které se pohybují nejen na finančních trzích, ale i na trzích dlouhodobých statků.

1.6 Ekonomická krize

Již v kapitole 1.3.6 jsme se zmínili o střídání fází expanze a recese, které jsou nedílnou součástí každé tržní ekonomiky. Tyto hospodářské cykly však bývají umocněny chováním jednotlivých mikroekonomických subjektů (firem a jednotlivců včetně spekulantů) na trzích aktiv, čímž se z fáze expanze stane doslova boom a naopak z fáze recese se stává krize. Následující dvě kapitoly nám pomohou ilustrovat, jak vzniká tzv. spekulární bublina a bankovní panika, které se stávají příčinou ekonomické krize.

1.6.1 Spekulární bublina

Spekulární bublina se vytváří v období všeobecného ekonomického optimismu. Expanze je zpočátku vyvolána poklesem úrokové míry. Spotřeba i investice rostou, díky čemuž rostou i příjmy firem a důchody domácností. Oba tyto subjekty si pak opět mohou dovolit zvyšovat svoje investice a spotřebu a tento proces se stále dokola opakuje, čímž roste blahobyt všech lidí zapojených do tohoto koloběhu.

Klesající úroková míra a celkový investiční optimismus zapříčiňují, že se ceny cenných papírů, nemovitostí a dalších aktiv zvyšují. Všichni očekávají jejich stálý růst, a proto do nich investují stále větší množství peněz, aby je v budoucnu mohli výhodně prodat.

„Tyto spekulace na růst cen ovšem mají tu vlastnost, že „vyplňují samy sebe“: protože lidé očekávají budoucí růst cen aktiv, nakupují. A protože všichni nakupují a málokdo prodává, ceny skutečně rostou. Růst cen utvrzuje investory a spekulanty v přesvědčení, že kalkulovali správně. Domnívají se, že ceny v budoucnu dále porostou, a proto ještě více nakupují. A ceny ještě více rostou. Začíná nákupní horečka na trhu aktiv. Jejím důsledkem je rychle se zvětšující „spekulační bublina“ - protože všichni chtějí kupovat a nikdo nechce prodávat, ceny aktiv rostou do nerealistických výšek.

To pochopitelně nemůže pokračovat věčně. Jakmile se ekonomika dostane na vrchol a expanze začíná přecházet v recesi, objeví se první „špatné zprávy“, první zklamaná očekávání.“ (3, str. 514-515) Investorům se začnou zvyšovat úrokové náklady a spotřebitelé méně utrácet. Výrobci, kteří mají plné sklady, vidí, že pro své zboží nenajdou dostatečný odbyt, a tak budou snižovat výrobu. Spekulanti začínají prodávat své akcie a dluhopisy, dokud se pohybují ve vysokých cenách. Média začínají varovat, že se ekonomický růst zastavuje a že pravděpodobně dojde k recesi. Všeobecný optimismus se mění v pesimismus, všichni chtějí prodávat svá aktiva, dokud je čas. „Tím „Spekulační bublina“ praská. Začíná prodejní panika - každý se snaží zbavovat cenných papírů, protože se obává jejich poklesu. A opět spekulace na pokles „vyplňují samy sebe“: protože všichni prodávají a nikdo nekupuje, ceny klesají. Protože ceny klesají, všichni tím více prodávají a ceny aktiv se hroutí. Propuká finanční krize.

Příklad ukazuje, že hospodářská expanze může někdy vést ke vzniku „spekulační bubliny“ na trzích aktiv. To je velmi nebezpečný jev, protože taková bublina“ nakonec nevyhnutelně praskne a ceny aktiv se zhrouť. Tato finanční krize ovšem prohlubuje hospodářskou recesi. Když ceny aktiv tak prudce klesají, vede to k značnému růstu úrokové míry. Růst úrokové míry ovšem dále snižuje investice a spotřebu.

Teprve když už jsou ceny aktiv tak nízké, že nikdo neočekává jejich další pokles, dojde k obratu - spekulanti začnou očekávat budoucí růst cen aktiv a někteří

začnou zase nakupovat. Nákupy zvyšují ceny aktiv a snižují úrokovou míru. Investiční aktivita opět ožívá, pesimismus se mění v optimismus a recese postupně přechází v novou expanzi. (3, str. 515)

1.6.2 Bankovní panika

V období expanze, tedy v období růstu „spekulační bubliny“, si řada domácností, investorů a spekulantů vypůjčovala na nákup svých aktiv peníze u bank. Každá banka má svůj systém zjišťování bonity klienta, své žebříčky pro určení klientovy solventnosti a jiných ukazatelů, podle nichž je ochotna poskytnout různé úvěry. Jestliže však banka není dostatečně opatrná a velký podíl jí poskytnutých úvěrů zahrnují rizikové investice a méně bonitní klienti, může se stát, že dlužníci vlivem finanční krize prodělají a nebudou schopni bance své půjčky splácet. Takto hospodařící banka se z důvodu své neopatrnosti a vlivem finanční krize může dostat až do bankrotu. A takových bank může být na trhu několik.

Když ostatní vkladatelé vidí krachovat první banky, dostanou strach o své peníze, které mají uložené na bankovních účtech. Lepší je vybrat si peníze nyní, pokud by totiž právě jejich banka zkrachovala, už by své vklady nemuseli nikdy vidět.

V době finanční krize mají samozřejmě s neplátcími klienty problém i dobře hospodařící banky. Naštěstí však jejich fungování není založeno pouze na těchto rizikových úvěrech, a proto by se za normálních okolností neměly bankrotu přiblížit. Problém ale je, že klienti se postupně dovídají do jakých problémů se dostávají ostatní banky, a tak začnou nedůvěřivě pohlížet i na svoji finanční instituci. Pokud na veřejnost navíc prosáknou informace o problémech jejich banky s některými dlužníky, začnou si i oni hromadně vybírat své peníze. Tento „run“ pak může i relativně zdravou banku přivést ke krachu. Příčina bankrotu je pak pouze panika jejich vkladatelů.

„Bankovníctví je křehké odvětví, protože stojí a padá s důvěrou vkladatelů. Dokud důvěra trvá, banky jsou pevné, když důvěra mizí, banky se hroutí. Podlehnu-li vkladatelé panice, že by mohli přijít o své vklady, začne „run“ na banky - hromadné vybírání vkladů. Protože však mají banky pouze částečné rezervy, nejsou schopny v tak

velkém objemu vklady vyplácet. Takový hromadný „nájezd“ vkladatelů pak může způsobit krachy i zdravých bank.

Situaci může zachránit centrální banka. Centrální banka může zachránit mnoho bank před krachem, jestliže v takové situaci splní svou roli „věřitele v poslední instanci“ a začne bankám poskytovat diskontní půjčky.

Finanční krize a bankovní paniky bývají velmi nebezpečným vyústěním hospodářské recese a představují pro ekonomiku vážné nebezpečí. Ekonomika se z nich sice dokáže dostat sama, ale za cenu velkých obětí - může zkrachovat mnoho firem a bank a může vzniknout velká nezaměstnanost.“ (3, str. 516-517)

1.6.3 Krize podniku

„Pod pojmem krize podniku lze označit takové stadium jeho života, kdy po delší časové období dochází k nepříznivému vývoji jeho výkonnostního potenciálu, radikálnímu snížení objemu tržeb, poklesu čistého obchodního jmění, snížení likvidity, čímž je bezprostředně ohrožena jeho další existence v případě, že tento vývoj bude pokračovat.“ (12, str. 101)

Základní snahou každého podnikatelského subjektu je snažit se najít nejoptimálnější odpověď na tři základní ekonomické otázky - CO, JAK a PRO KOHO vyrábět, které podléhají vzájemnému ovlivňování poptávky a nabídky, tedy tržnímu mechanismu. V době ekonomické krize se však nabídka i poptávka značně mění, proto je nutné hledat nové odpovědi na výše zmíněné otázky, aby podnik přešel své vlastní krizi.

- **Co vyrábět** - jaké statky a služby a v jakém množství se budou produkovat nebo poskytovat. V zájmu nabízejících je poskytovat takové produkty, díky nimž dosahují maximálního zisku. V zájmu poptávajících je kupovat takové produkty, které jim maximalizují užitek.
- **Co vyrábět v krizi** - v době krize se odpověď na otázku co vyrábět značně mění. Především klesá poptávka po luxusním (zbytném) zboží, bez kterého se většina spotřebitelů obejde. Dále klesá poptávka po zboží dlouhodobé

spotřeby (dlouhodobý majetek, investice). Spotřebitelé jsou méně otevření novému zboží, raději si zakoupí již odzkoušený produkt, u nějž mají jistotu, že je jeho výše užitku nezklame a nebudou tak nadarmo utrácet své peníze. Obecně lze říct, že se spotřebitelé chovají na trhu skromněji. Podle těchto tržních signálů se poté musejí chovat i výrobci (nabízející), a jestliže si chtějí udržet dostatečnou míru zisku, měli by si znovu odpovědět na otázku co vyrábět.

- **Jak vyrábět** - jakým způsobem budou statky a služby vyráběny, jaké budou technologické postupy, jaké vybereme dodavatele, jak budeme výrobky skladovat, jaké vybereme suroviny a materiály, jaké zaměstnance najmeme, kde budeme vyrábět.
- **Jak vyrábět v krizi** - nabízejícího v době krize zpravidla tíží dva problémy. Prvním je pokles odbytu a tedy i příjmů a druhým je neklesající výše nákladů na vstupy. Vznik obou problémů je zcela logickým vyústěním skromnějšího chování spotřebitelů na trhu, které je popsáno v odstavci výše. Výrobci (nabízející) se z tohoto důvodu snaží vyrovnat poměr mezi příjmy a výdaji, aby se vyhnuli potenciálním ztrátám. Příjmová strana je v době krize hůře ovladatelná než v době zdravě fungující ekonomiky. Tento fakt souvisí především s elasticitou poptávky (elasticita poptávky po zboží, které uspokojuje základní potřeby, je nižší než elasticita poptávky po luxusním zboží). Pro výrobce (nabízejícího) je tedy snazší působit na svoji výdajovou stranu. To může udělat například tak, že propustí neefektivní zaměstnance, sníží zaměstnancům mzdu, pokusí se najít levnější dodavatele a levnější materiály, nebude inovovat svůj dlouhodobý majetek dokud to nebude nutné, upustí od svých zbytných investičních plánů. Jinými slovy lze říci, že se i výrobce (nabízející) při řešení otázky jak vyrábět začne chovat skromněji a velkou část svých inovačních plánů odloží do doby ekonomicky příznivější.
- **Pro koho vyrábět** - kdo bude naším cílovým zákazníkem, jak budeme náš produkt distribuovat, na jakém trhu jej budeme nabízet.
- **Pro koho vyrábět v krizi** - abychom se mohli zabývat otázkou co a jak vyrábět musíme obzvláště v době krize mít pro koho vyrábět. S odkazem na předchozí odstavce je patrné, že odpověď na tuto otázku se v době krize opět mění. Poptávka se transformuje a náš dříve běžný zákazník přestává mít o náš produkt

zájem. Nalezení nového nebo udržení stávajícího zákazníka je pak otázkou především správného marketingu. Tento problém však výrobci (nabízející) řeší i za běžných podmínek, v době krize se pouze musí připravit na to, že chování spotřebitelů bude více nestandardní a obtížněji odhadnutelné. Vedle tohoto problému je také důležité dívat se na solventnost našeho zákazníka. Jakékoli prostoje s placením se mohou negativně promítnout i do naší schopnosti platit své závazky, čímž se můžeme dostat do druhotné platební neschopnosti.

Z výše uvedeného rozboru vyplývá, že ekonomická krize se buď přímo nebo nepřímo dotýká všech mikroekonomických subjektů, což je dáno jejich vzájemnou provázaností na trzích. Přímou a nejvíce jsou pak krizí ohroženy například tyto obory - strojírenský průmysl (jehož součástí je i automobilový průmysl), turistický ruch, trhy nemovitostí, stavební průmysl, dále pak nadstandardní služby jako jsou služby kosmetických salonů, nejrozličnější zážitkové a sportovní akce, omezovány jsou také výdaje na vědu a výzkum a podstatně se krize dotýká také exportních firem, kterým v tuzemsku rostou náklady na vstupy, čímž se stávají v zahraničí nekonkurenceschopnými.

1.6.4 Změny trhů v krizi

V období ekonomické krize se transformují jednotlivé trhy, jelikož se mění odpovědi na otázky co, jak a pro koho, jak bylo popsáno v předchozí kapitole. V následujících dvou podkapitolách si rozebereme důležité změny a jejich dopady na trh práce a trh výrobků a služeb. Oba tyto trhy zásadním způsobem ovlivňují fungování ekonomiky jako celku a zároveň ovlivňují i jednotlivé mikroekonomické subjekty - domácnosti, podniky a stát.

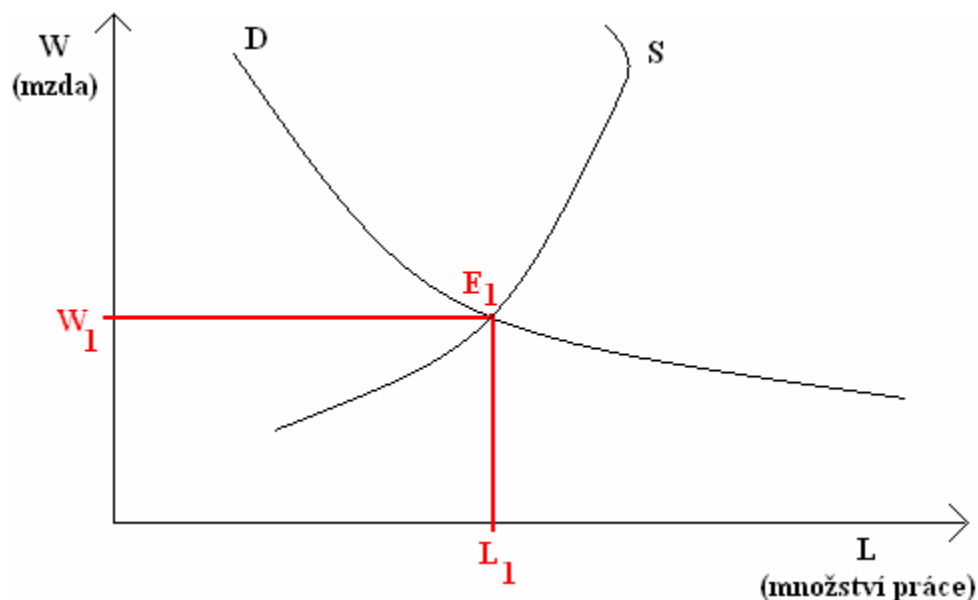
Zásadní změny se v období krize dějí například také na finančním trhu, trhu kapitálovém a dalších dílčích trzích, které však nebudou v tomto textu více rozebírány.

Trh práce

Trh práce prochází v době všeobecné ekonomické krize zásadními proměnami. V úvahách o jeho změnách budeme vycházet ze základního grafu (Graf 1: Trh práce), z něhož lze jednoduše vyčíst, kde se nachází rovnovážný stav (bod E_1 , spojnice W_1 a L_1) nabídky (křivka S) a poptávky (křivka D) po práci.

Podniky, které poptávají práci, jsou za běžných podmínek ochotny nabídnout vysokou mzdu spíše výjimečně, a to pouze malému množství zaměstnanců (například vysoce postaveným manažerům apod.). Naopak při nízkých mzdách se podnikům snižují náklady na vstupy, čímž roste jejich motivace nabízet více pracovních příležitostí a zvyšovat svoji výrobu a obrat.

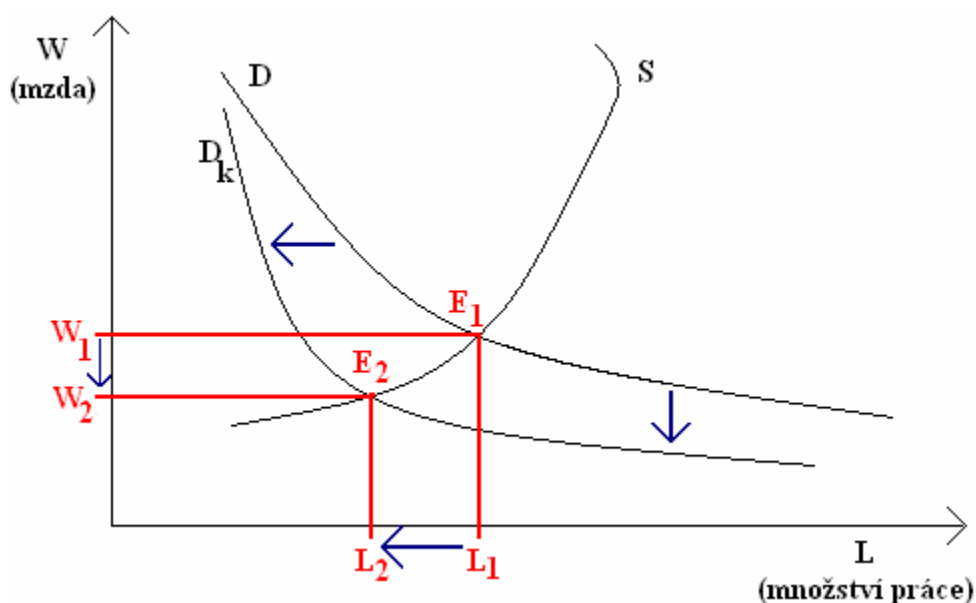
Domácnosti, které nabízejí práci, jsou ochotny pracovat více pouze pokud se jim bude zvyšovat jejich mzda. U nízkopříjmových zaměstnání platí, že při zvýšených nárocích na práci od jejich zaměstnavatelů se zvyšuje požadavek na vyšší mzdu spíše pozvolna. Čím vyšší mzdu však zaměstnanec dostává, tím očekává větší navýšení svého důchodu při růstu práce. V grafu je naznačen i důchodový efekt, který nastává při nadstandardní mzdě, kdy zaměstnanec dává přednost volnému času před zvyšováním práce.

Graf 1: Trh práce

V průběhu krize se podniky dostávají do řady problémů, které byly podrobněji popsány v kapitole 1.6.3. Tyto problémy je vedou k tomu, že snižují svoji poptávku na trhu práce - nesnižují pouze mzdy, ale také množství práce, které mohou zaměstnanci obsadit. Nadstandardně placené pozice se z trhu práce téměř vytrácejí. Podniky dělají úsporná opatření, propouštějí zaměstnance a zkracují pracovní dobu. Řada pozic by mohla být nabízena pouze za mzdu nižší než je státem stanovená mzda minimální.

Křivka poptávky po práci tedy klesá, jak je patrné z následujícího grafu (Graf 2: Snížení poptávky na trhu práce). Tím se mění také rovnovážný stav na trhu práce, který se přesunul do bodu E_2 , jenž je tvořen sníženým množstvím práce L_2 a nižší mzdou W_2 . Touto změnou poptávky po práci se zvyšuje nezaměstnanost, která je tvořena pracovní nabídkou nacházející se nad rovnovážným bodem E_2 .

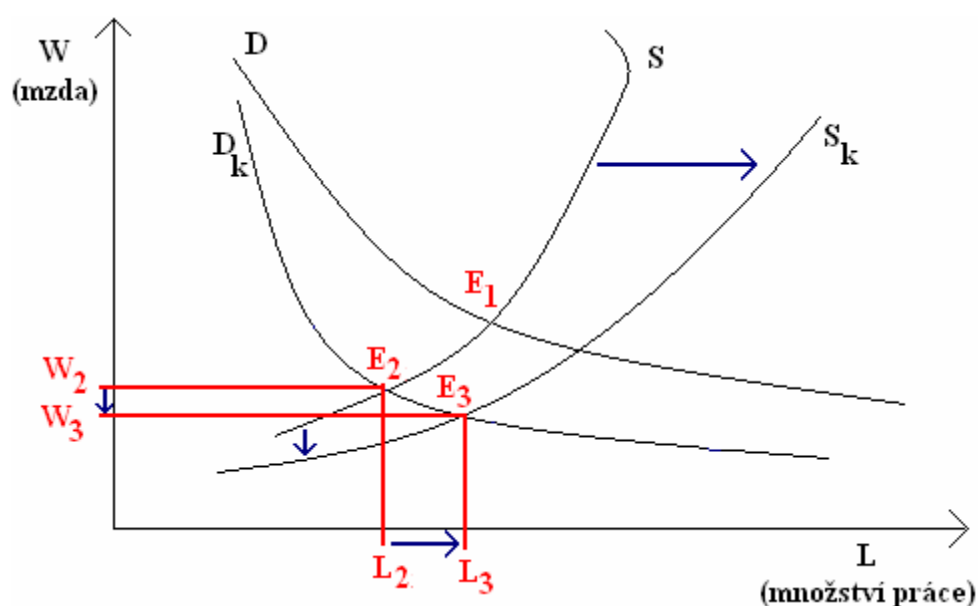

Graf 2: Snížení poptávky na trhu práce

Domácnosti také reagují na změnu pracovního trhu. V krátkém období, případně při očekávání rychlého ekonomického oživení, by se nabídková křivka měnila minimálně. Ekonomická krize je však proces zpravidla dlouhodobý, čehož si je většina domácností (především díky médiím) vědoma. Nemohou si dovolit dlouhodobě žít pouze ze státních podpor, a proto jsou ochotni slevit ze svých nároků a nabídnout práci i za nižší mzdu. Do toho se přidává také fakt, že se na trhu práce pohybuje větší

množství potenciálních konkurentů (nezaměstnaných), takže by s vysokými nároky při výběrovém řízení stejně spíše neuspěly.

Křivka nabídky se pohybuje doprava dolů (jak je naznačeno v grafu Graf 3: Zvýšení nabídky na trhu práce), čímž opět mírně klesá rovnovážná mzda, která se zastavila na ose W v bodě W_3 . Naproti tomu však roste množství sjednané práce (do bodu L_3), díky čemuž jsou lépe uspokojeny podniky, protože mohou nabírat zaměstnance za velmi výhodných podmínek. Tím částečně klesá nezaměstnanost a na trhu práce se vytváří nový rovnovážný stav v bodě E_3 , při němž jsou zvýhodněni zaměstnavatelé na úkor potenciálních zaměstnanců.

Graf 3: Zvýšení nabídky na trhu práce

Trhy výrobků a služeb

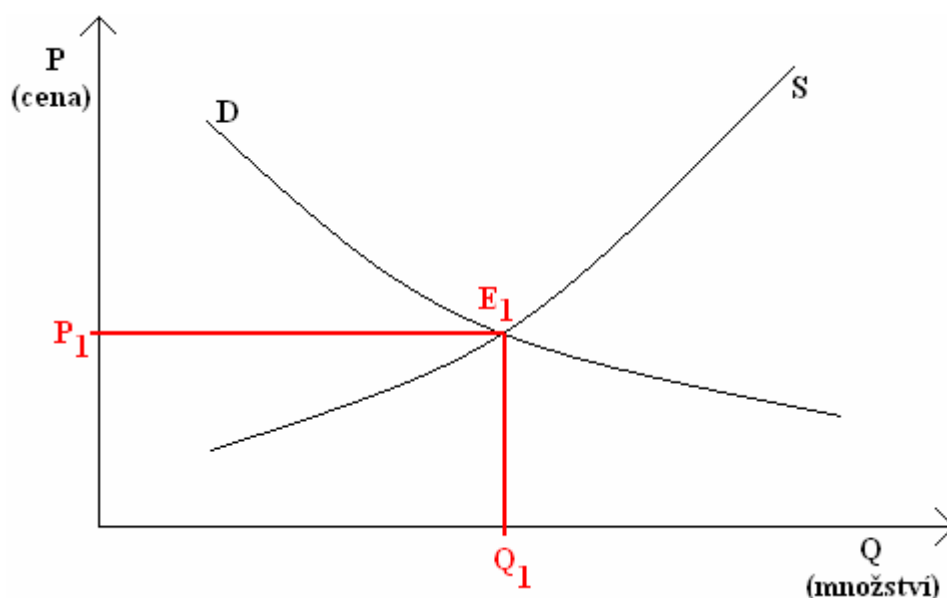
Trh výrobků a služeb má v jakékoli ekonomice zásadní význam. Díky němu jsou uspokojovány potřeby spotřebitelů a naplňovány cíle prodávajících (podniků).

Spotřebitelé se na těchto trzích chovají podle zákona klesajícího mezního užitku. Ten říká, že mezní užitek (tedy užitek z každého dalšího statku) s rostoucí spotřebou klesá. Za malé množství statku jsou tedy ochotni zaplatit hodně, za velké množství již méně. Zároveň se rozhodují jak svůj omezený příjem co nejvýhodněji rozdělí mezi

nabízené statky a služby. Spotřebitelská křivka (poptávka) je zakreslena v grafu (Graf 4: Trhy výrobků a služeb) jako křivka D.

Prodávající jsou naopak ochotni s rostoucí cenou nabídnout větší množství statků, podle toho také vypadá nabídková křivka S. Nabídka je odvozena od mezních nákladů podniku (tedy nákladů z každého dalšího nabízeného statku), které s rostoucí nabídkou taktéž rostou. Odráží v sobě náklady na variabilní a fixní vstupy a také marži podniku.

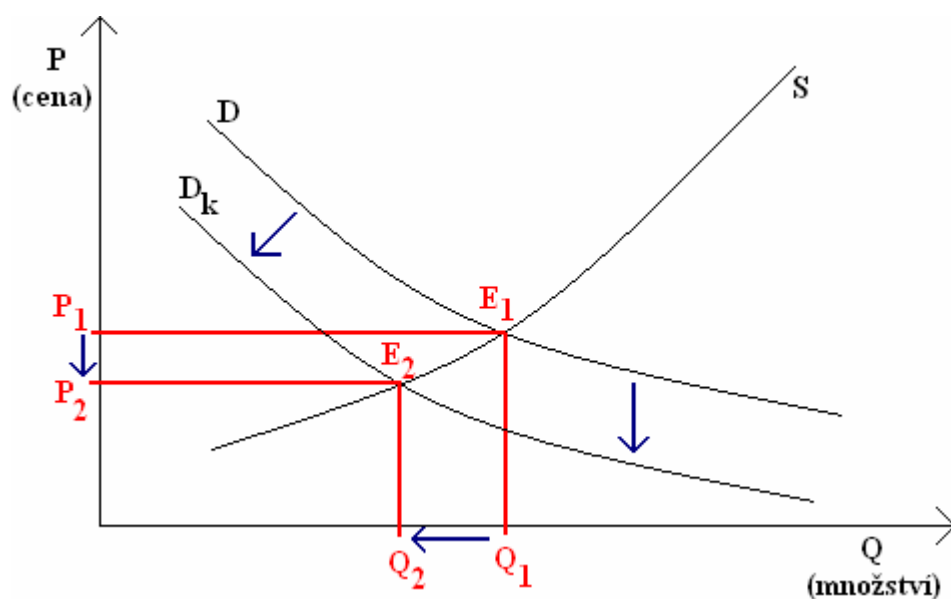
Protnutím nabídkové a poptávkové funkce vzniká rovnovážný bod označený E_1 , při němž jsou uspokojeni jak spotřebitelé, tak prodávající. Statek je prodáván v množství Q_1 za cenu P_1 .

Graf 4: Trh výrobků a služeb

V období ekonomické krize však významným způsobem klesá poptávková křivka. Děje se tak z toho důvodu, že se spotřebitelům zastavuje růst příjmů, příjem jim klesá a nebo jej úplně ztrácí. Spotřebitelé z trhů odcházejí, protože se zvyšuje jejich mezní sklon k úsporám. Dále pak očekávají státní intervence a nejrůznější podpory jak ekonomické, tak i sociální. Z toho důvodu omezují svoji spotřebu na minimum, aby se ke koupi odhodlali až za zvýhodněných podmínek. Na některých trzích mohou spotřebitelé očekávat pokles cen (především tam, kde si prodávající účtovali vysoké marže).

Všechny výše popsané vlivy působí v neprospěch poptávky, která kvůli nim klesá. Na grafu (Graf 5: Pokles poptávky na trhu výrobků a služeb) je nová poptávková křivka zakreslena jako křivka D_k . Tímto posunem se vytváří nový rovnovážný stav na trhu v bodě E_2 , při němž je prodáváno Q_2 statků za cenu P_2 . Z této změny je patrné, že podniky (prodávající) budou mít na svých skladech velké přebytky, neboť se snížilo dříve rovnovážné prodávané množství, a tedy i jejich obraty. Zároveň se jim radikálně snižují zisky, protože se vedle množství snížila i cena.

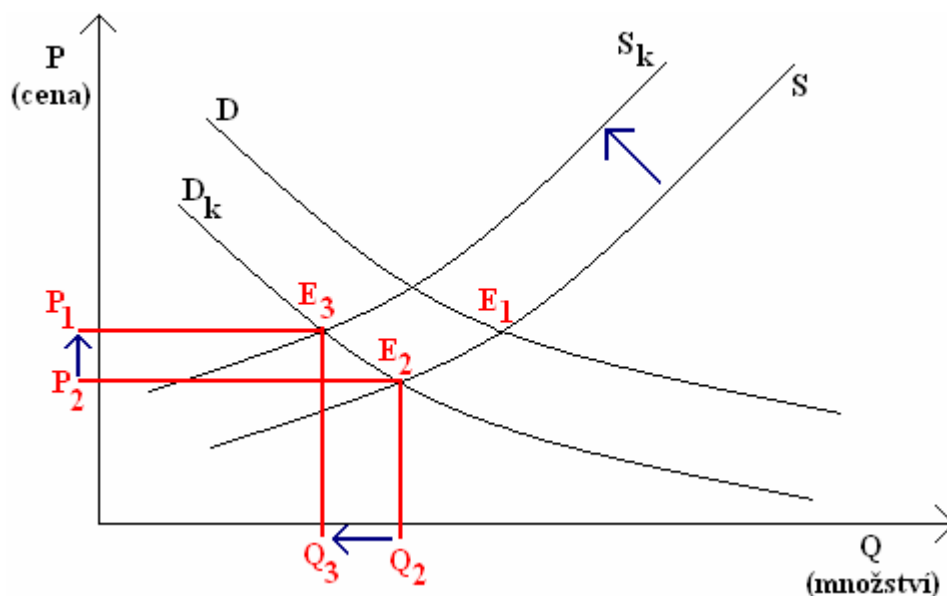

Graf 5: Pokles poptávky na trhu výrobků a služeb

Na tyto změny poptávky mohou nabízející reagovat více způsoby podle toho, jaké mají priority. Nejpravděpodobnější reakce, která je také zobrazena v následujícím grafu (Graf 6: Pokles nabídky na trhu výrobků a služeb), bude taková, že se podnik bude snažit zachovat cenu na úrovni, která byla před poklesem poptávky (P_1). Tento návrat ceny na původní výši však způsobuje, že se rovnovážné množství opět snižuje (na úroveň Q_3). Podnik tedy omezuje výrobu, čímž si snižuje i svoje náklady. Kvůli sníženému obratu však částečně ztrácí svoji pozici na trhu. I přesto by díky úsporám ve výrobě takový podnik pravděpodobně mohl krizi překonat.

Další možností je, že se podnik bude snažit na původní úrovni (Q_1) zachovat rovnovážné množství. Podnik by tedy nedělal žádné úspory ve výrobě, stále by zaměstnával velké množství pracovníků a snažil by se držet odbytu na stále stejné

úrovni. Aby se mu to podařilo, musel by ale ještě radikálněji snížit cenu, která by mohla klesnout až tak hluboko, že by z ní nebylo možné hradit náklady na výrobu. Z krátkodobého pohledu lze toto řešení realizovat, protože firma neztrácí svoji pozici na trhu a krátkodobé ztráty lze pokrýt z přebytků z minulých let. Z dlouhodobého hlediska je však taková změna ekonomicky neúnosná a mohla by vést až k bankrotu podniku.

Graf 6: Pokles nabídky na trhu výrobků a služeb

1.7 Význam státu v krizi

„Podstatnou většinu prvků okolí podniku (právo, politika, sociální aspekty, celkové ekonomické klima společnosti atd.) má zcela v rukou nebo je významně ovlivňuje stát.“ (12, str. 18) Svým působením a svými nástroji může přimět podniky a domácnosti, aby se chovaly určitým způsobem. V jeho silách tedy je náprava ekonomického prostředí, navrácení důvěry investorů v budoucí růst i znovuoobnovení sociálních jistot jednotlivců.

Problémem, který zde vyvstává, je to, že pod pojmem „stát“, tedy zákonodárnou institucí, nalezneme v České republice 200 poslanců, 81 senátorů, případně další orgány a poradce. V rozšířeném modelu můžeme uvažovat i o prezidentovi (s jeho právem

veta) a nebo také o relativně nezávislé finanční instituci - centrální bance. Tak jako „stát“ působí svými opatřeními přímo (záměrné opatření vůči určitému subjektu nebo odvětví) nebo nepřímo (plošně, bez konkrétního cílového subjektu nebo odvětví), mohou i ekonomické subjekty ovlivňovat jednotlivé státní orgány a jednotlivce svým lobováním. „Lobování se dnes většinou považuje za legitimní součást politické kultury - bohužel hranice mezi lobováním a nepřípustným ovlivňováním, včetně korupce, nelze nikdy zcela exaktně určit. Co je ovšem zvláště špatné, je okolnost, že výhoda poskytnutá jedné skupině účastníků trhu (zemědělcům, exportujícím výrobcům atd.) zpravidla znevýhodňuje jeho ostatní účastníky. Poskytne-li se jednou jisté zvýhodnění, nelze zpravidla nikdy dohlédnout, kde tento proces skončí.“ (12, str. 18) Je proto velice důležité, aby stát každé navrhované opatření důkladně analyzoval a sledoval při něm pouze cíle, které budou prospěšné pro celou společnost.

2 Pozadí ekonomické krize

Ekonomická krize, jak byla popsána v minulé kapitole, má velice rozsáhlý vliv nejen na domácnosti, podniky a stát, ale zásadním způsobem ovlivňuje také kulturní, společenské a politické dění v zemích, které jsou krizí zasaženy. Jinými slovy lze říci, že zasahuje do života všech lidí, i když si to třeba oni sami neuvědomují.

Ekonomická krize, o níž se v České republice mluvilo především v roce 2009, byla vyvolána krizí na finančních trzích, která započala v září roku 2008 a která se k nám a do Evropy přenesla z USA. V následující kapitole si stručně popíšeme vznik a průběh finanční krize.

2.1 Finanční krize

Datum 14. září 2008 je považováno za „oficiální“ začátek světové finanční krize. Ta byla odstartována pádem čtvrté největší investiční banky ve Spojených státech amerických, bankou Lehman Brothers. Tomuto pádu předcházela řada důležitých událostí. Tou nejvýraznější a zřejmě i nejvýznamnější byl způsob, jakým byly poskytovány hypoteční úvěry na americkém trhu s nemovitostmi. Zhruba od roku 2002 se v USA začala šířit myšlenka, že každá rodina má právo na vlastní bydlení, která byla velice podporována vládou tehdejšího amerického prezidenta George W. Bushe. Vedle klasických hypoték, které nesly běžnou míru rizika, se vytvořily i tzv. Subprime hypotéky. Ty byly nabízeny všem obyvatelům USA, bez ohledu na jejich výši příjmů, stálost zaměstnání či výši vlastního majetku. Vytvořila se zde skupina klientů nazývaných NINJA - jednalo se o klienty bez příjmů, bez zaměstnání a dalšího majetku (z anglického No Income, No Job, no Assets). I takovým klientům se hypotéky prodávaly a v případě, že by nebyli schopni splácet, ručili svojí nemovitostí, u které se předpokládalo, že její cena bude stále růst (podle pravidel, které byly popsány v kapitole 1.6.1 Spekulační bublina), takže hypoteční společnost vlastně nikdy nemůže být ve ztrátě. Tyto rizikové hypotéky byly od hypotečních společností bankami odkupovány a v nejrozumnějších balících byly díky provázanému finančnímu trhu prodávány dalším bankám a investorům do celého světa. To také nakonec způsobilo,

že se finanční trhy a burzy začaly hromadně propadat nejen v USA, ale po celém světě. Velkou část Subprime hypoték nebyli schopni dlužníci splácet, na trzích začal být přebytek nemovitostí, a proto jejich ceny přestaly růst. Hypoteční společnosti, banky i investoři tak v rukách drželi cenné papíry, jejichž hodnota výrazně klesala a časem se přiblížila k nule. Kvůli tomu začaly krachovat některé hypoteční společnosti již v průběhu roku 2007. Největší otřes však trhy zaznamenaly až pádem banky Lehman Brothers v září 2008.

Tento bankrot odstartoval vlnu propadů řady dalších finančních institucí. Majetkově největší americké bance Citygroup klesly ceny akcií o 58 %, nejvýznamnější pojišťovací společnost AIG zaznamenala pokles dokonce ve výši 95 %. Následovaly další v ČR již méně známé americké banky jako Morgan Stanley (pokles akcií o 66 %), Goldman Sachs (41,5 %), Bear Stearns (81 %), Merrill Lynch (65 %) a nebo také Wachovia (99 %). Některé z těchto finančních institucí byly převzaty jinými bankami.

(16)

2.2 Ekonomická krize v ČR

Z minulé kapitoly je zřejmé, že se propad a bankrot významných společností musel výrazným způsobem projevit na účtech jejich investorů. A vzhledem k tomu, že akcionáři takových institucí byli společnosti a lidé z celého světa, rozšířila se krize velmi rychle i do Evropy a k nám do České republiky. Například akcie energetické společnosti ČEZ, která má z českých podniků vůbec nejvýznamnější postavení na burzách, se ještě na začátku září roku 2008 prodávaly za cenu 1260 korun, do konce října však zaznamenaly propad o více než 50 % na hodnotu 580 korun za akcii.

Velmi rychle se tak začala vytvářet nedůvěra ve finanční sektor, který mimo jiné zajišťuje podnikům likvidní a investiční prostředky. Řada podniků se dostala do peněžní tísně, nebyla schopna splácet své závazky, začala ustupovat od svých investičních záměrů a hledala, kde by mohla ušetřit nějaké peníze. Tím se samozřejmě začal snižovat počet zakázek, které firmy zadávaly a dostávaly (podle průzkumu Svazu průmyslu a dopravy se počet zakázek snížil až 80ti procentům tuzemských firem). Podniky snižovaly výrobu, zkracovaly pracovní týden na čtyři dny nebo přímo propouštěly

své zaměstnance. Export, který pro Českou republiku znamená zhruba 70 % odbytu, se taktéž výrazně propadl, jelikož ekonomickou krizí byla postižena celá Evropa, nevyjímaje pro nás velice významnou exportní zemi Německo. Z těchto důvodů se začaly do národních ekonomik zapojovat vlády a hledaly řešení, jak se co nejrychleji a nejefektivněji dostat z krize.

Z výše uvedených údajů lze vytvořit několik hypotéz, ze kterých by měla vláda vycházet při tvorbě protikrizových opatření na podporu české ekonomiky:

- omezení jsou především na poptávkové straně,
- domácnosti a firmy mají omezené možnosti, jak si půjčit peníze,
- nedůvěra v banky, finanční trhy a ekonomickou politiku je na vysoké úrovni,
- k oživení ekonomiky jsou potřeba opatření s okamžitým efektem,
- protikrizová opatření by měla být zaměřena na podporu exportu, zaměstnanosti a na nízkopříjmové domácnosti,
- státní dluh není možné neúměrně zvyšovat,
- expanzivní fiskální politiku je třeba podporovat monetární politikou.

2.3 Zásady při tvorbě protiopatření

K tvorbě protikrizových opatření byl v lednu roku 2009 vládou České republiky sestaven speciální nezávislý orgán, který nesl název Národní ekonomická rada vlády. Tento orgán složený z vybraných odborníků z různých oblastí ekonomického života, jak reálného tak teoretického, vytvořil řadu protikrizových opatření, která se řídila následujícími zásadami.

Protikrizové balíčky by měly směřovat především na pomoc střední a nízkopříjmové skupině obyvatel. Hlavním cílem je tedy zachovat zaměstnanost na co nejvyšší úrovni a stimulovat zaměstnavatele k udržení stávajícího počtu zaměstnanců.

Další zásadou protikrizových opatření je snižování daňové kvóty a snížení zásahu státu do života obyvatel. Současně s tímto principem by pak mělo platit, že dopad na výdaje státního rozpočtu bude nižší než multiplikační a pákový efekt,

kterým bude stimulován růst české ekonomiky, čímž se následně zvýší příjmová strana státního rozpočtu.

Dalším předpokladem pro stanovení jednotlivých cílů je, že česká ekonomika v době krize netrpí poklesem domácí poptávky ale poptávky zahraniční. Cílem tedy je podpořit exportní výkonnost (a tedy spíše nabídkovou stranu), která souvisí i s ulehčováním podnikání, snižováním daňové povinnosti a se snižováním nákladů práce, které byly stručně definované v odstavcích výše.

Důležitou zásadou při tvorbě protikrizových opatření je také snaha působit plošně a vyhnout se zájmům určitých skupin. Nezvýhodňovat pouze určitá odvětví ekonomiky, vyhnout se protekcionismu. Touto zásadou by se mělo řídit například posuzování tzv. šrotovného, které je zaváděno ve většině ekonomicky vyspělých zemích.

Závažný nedostatek, který podniky v době krize řeší, je problém s cash flow. Vládní opatření by tedy měla působit na zlepšení platební schopnosti podniků, na zjednodušení a snadnější možnosti sjednání úvěrů. Ačkoli byla ekonomická krize vyvolána krizí finanční, podniky se začaly potýkat s nedostatkem důvěry a s vysokou mírou nejistoty, která se postupně přenesla až do jejich ekonomických výstupů. Protikrizová opatření by tedy měla působit naopak - zvýšením míry jistoty a důvěry v budoucí pozitivní stav.

3 Protikrizová opatření České republiky

Vláda České republiky a Národní ekonomická rada vlády vytvořila a poté také implementovala do zákonů, nařízení a vůbec do celé národní ekonomiky řadu protikrizových opatření, které je možno rozčlenit do několika základních oblastí. Před rozbořem jednotlivých oblastí a konkrétních opatření je ještě nutné předeslat, že tato opatření, ač budou rozebírána víceméně jednotlivě, by měla na ekonomiku a její jednotlivé subjekty působit současně, uceleně a ve vzájemných souvislostech.

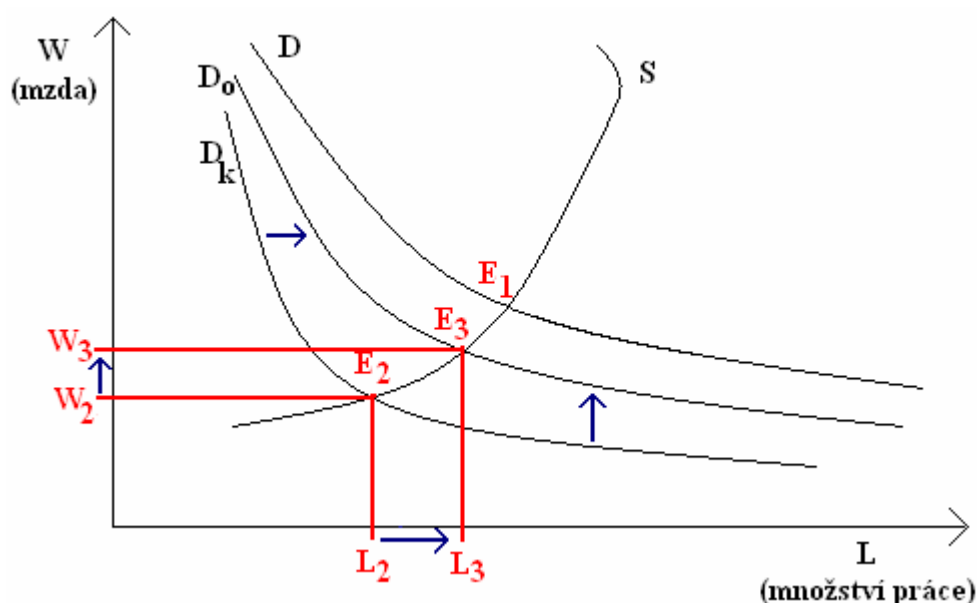
3.1 Podpora zaměstnanosti

Jednou z nejdůležitějších oblastí protikrizových opatření je podpora zaměstnanosti. Ta se skládá především ze slevy na sociálním pojištění, snížení sociálního pojištění a refundace až 80% platu při dalším vzdělávání a školení zaměstnanců. Všechna tato opatření si kladou za cíl snížit celkové náklady práce zaměstnavatelům, zvýšit sociální jistoty zaměstnancům, to znamená především uchovat jim pracovní místo, a zlepšit tak negativně se vyvíjející trend na trhu práce.

Na níže uvedeném grafu (Graf 7: Podpora zaměstnanosti) si můžeme ilustrovat změny na trhu práce před krizí, v krizi a po zavedení protikrizových opatření na podporu zaměstnanosti. Původní předkrizová poptávka po práci D poklesla až do poptávky D_k (jak bylo popsáno v kapitole 1.6.4 Změny trhů v krizi). Opatření na podporu zaměstnanosti by však měly snižovat náklady práce zaměstnavatelům, a tedy i zvyšovat jejich poptávku po práci. Na trhu práce se to potom projeví růstem poptávky až do výše D_0 , přičemž se vytváří pozitivnější rovnovážný stav E_3 s cenou za práci W_3 a poptávaným množstvím práce L_3 . Díky tomu jsou zaměstnavatelé ochotni nabídnout více práce za vyšší mzdu, zatímco zaměstnanci nejsou nuceni příliš slevovat ze svých nároků.

Růst zaměstnanosti také uvolňuje finanční zatížení státu, který by jinak musel vyplácet zvýšené dávky v nezaměstnanosti. Zároveň se domácnostem výrazněji

nesnižují příjmy, což také pozitivně působí na jejich spotřebu, a tedy i na další fungování všech mikroekonomických subjektů na trzích.

Graf 7: Podpora zaměstnanosti

3.1.1 Snížení sociálního pojištění

Před krizí platili zaměstnanci ze své hrubé mzdy celkem 8 % na sociálním pojištění a zaměstnavatelé za každého zaměstnance 26 %. Sociální pojištění se skládalo z důchodového a nemocenského pojištění a z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Od 1. 1. 2009 si však zaměstnanci přispívají pouze na důchodové pojištění, a to ve výši 6,5 %. Zaměstnavatelům se tento odvod snížil o jedno procento na 25 %. Stejná opatření se týkají i osob samostatně výdělečně činných.

Ve výsledku to znamená, že si zaměstnanec pobírající hrubou mzdu 20.000 Kč měsíčně přilepší o 300 Kč (budeme-li brát v úvahu i snížení superhrubé mzdy, bude tato částka samozřejmě ještě o něco vyšší). Zaměstnavateli se sníží náklady práce na takového zaměstnance o 200 Kč měsíčně.

Toto opatření přímým způsobem ovlivňuje výši nákladů a použitelných peněžních prostředků všem zaměstnavatelům. Snižuje náklady na každého zaměstnance bez výjimky a pozitivně tak působí v podpoře podnikání, udržení zaměstnanosti

i konkurenceschopnosti. Zaměstnancům - domácnostem - toto opatření přináší vyšší příjmy, a tedy i zvyšuje jejich spotřebu nebo případné úspory.

3.1.2 Sleva na sociálním pojištění pro zaměstnavatele

Jedním z legislativních protikrizových opatření je degresivní sleva z odvodu pojistného na sociální zabezpečení hrazená zaměstnavatelem, která vstoupila v platnost 1. 8. 2009. Na ni má nárok každý zaměstnavatel, jehož zaměstnanec pobírá mzdu nižší než 1,15 násobek průměrné mzdy daného roku (v roce 2009 byl tento násobek vyčíslen na 27 100 Kč). Výše slevy se poté vypočítá jako 3,3 % z rozdílu tohoto násobku a vyměřovacího základu zaměstnance.

Jestliže zaměstnanec pobírá minimální mzdu, tedy 8 000 Kč, zaměstnavatel by za běžných podmínek odváděl celkem 2 000 Kč (8 000 Kč x 25 %) na sociálním pojištění. Díky možnosti uplatnění slevy ve výši 630 Kč (3,3 % x (27 100 Kč - 8 000 Kč)) odvede jen 1 370 Kč. Při hrubé mzdě 15 000 Kč si může uplatnit slevu 399 Kč, při hrubé mzdě 22 000 Kč si uplatní slevu 168 Kč. Při hrubé mzdě vyšší než 27 100 Kč možnost uplatnění slevy ztrácí.

Výhodou tohoto opatření také bylo, že ačkoli změna zákona vstoupila v platnost až v srpnu 2009, bylo možné uplatnit si tuto slevu zpětně již od ledna 2009 jako „mimořádnou slevu na pojistném“. Pro zaměstnavatele jednoho zaměstnance s minimální mzdou to tedy znamenalo, že od Správy sociálního zabezpečení mohl po podání přílohy k Přehledu za měsíc srpen jednorázově získat až 4 410 Kč za dosud neuplatněné slevy v měsících leden až červenec.

Podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) pobíralo v roce 2009 zhruba 80 % všech zaměstnanců hrubou mzdu nižší než 27 100 Kč. Toto opatření tedy přímo reflektuje potřebu snížení nákladů práce v době krize u naprosté většiny zaměstnanců. Současně působí i jako mikroekonomický nástroj státu v oblasti sociální podpory nízkopříjmových skupin obyvatel - jako pomoc při udržení zaměstnání. MPSV také uvádí, že průměrná výše slevy na jednoho zaměstnavatele se pohybovala zhruba okolo 5 600 Kč měsíčně. Stát tímto opatřením umožňuje zaměstnavatelům udržet si vyšší počet zaměstnanců nebo alespoň snížit pokles vyplácených mezd.

3.1.3 Podpora vzdělávání a školení zaměstnanců

MPSV vytvořilo dva projekty na vzdělávání a školení zaměstnanců, díky nimž mohou zaměstnavatelé získávat dotaci až 80 % (v některých případech i 100 %) na mzdové náklady zaměstnanců, odvody sociálního a zdravotního pojištění a na úhradu nákladů na vzdělávací kurzy v době, kdy se jejich zaměstnanci budou kurzů účastnit. Prostředky na financování těchto projektů (projekt „Školení je šance“ a „Vzdělávejte se“) jsou čerpány převážně z Evropského sociálního fondu.

Toto opatření je zaměřeno především na zaměstnavatele, kteří v době ekonomické krize trpí poklesem zakázek, a tedy i poklesem vlastní výroby. Stát těmto podnikům umožňuje, aby namísto výraznějšího propouštění z důvodů neúnosnosti výše mzdových nákladů své zaměstnance poslaly na školení a vzdělávací kurzy, které jim budou s menší spoluúčastí financovány.

Jednoznačným pozitivem tohoto opatření je umožnění udržení stávajících kvalitních zaměstnanců, které by byl jinak podnik nucen propustit. Zároveň se zaměstnancům zařazeným do tohoto programu zvyšuje jejich odborná způsobilost, čímž se zlepšuje budoucí výkonnost podniku, a tedy i jeho konkurenceschopnost.

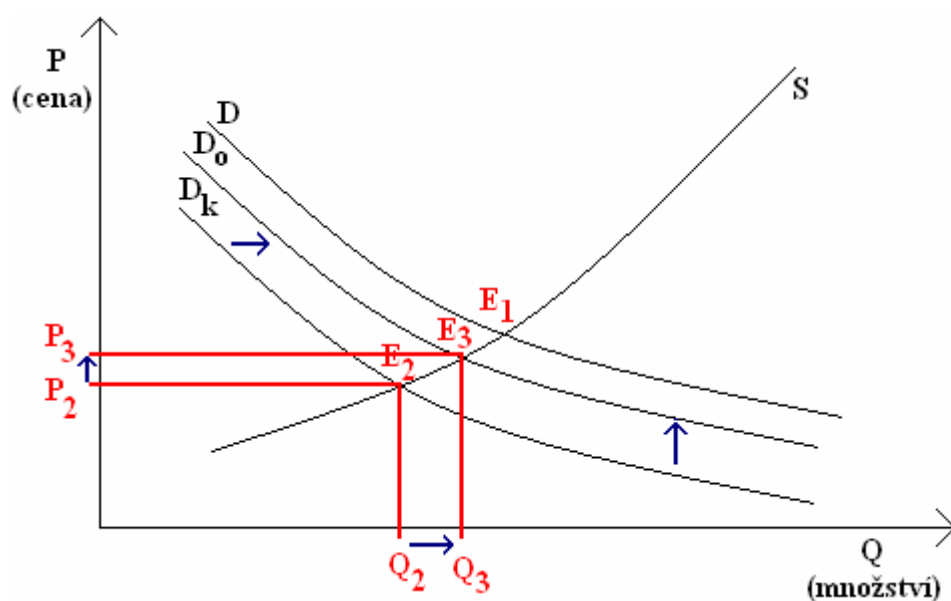
3.1.4 Další opatření

Mezi další opatření, která jsou z pohledu přímého dopadu na firmy a domácnosti již méně významná, patří například podpora dopravy v regionech, v nichž je dostatek potenciálních zaměstnavatelů, avšak mobilita zaměstnanců je zde na nedostatečné úrovni. Toto opatření usnadňuje zaměstnancům adaptibilitu do pracovního procesu a zároveň zvyšuje počet pracovních míst v oblasti dopravy v regionech, které jsou tímto opatřením podpořeny.

3.2 Podpora investic

V době ekonomické recese se značným způsobem mění struktura spotřeby. Podniky i domácnosti upřednostňují statky konzumační (krátkodobé spotřeby) před statky konzumními (dlouhodobé spotřeby). Výrazně se také mění ochota investovat uspořené peníze (jelikož všechny mikroekonomické subjekty očekávají pokles svých budoucích příjmů), které si raději ponechávají jako rezervu na očekávaný nepříznivý vývoj jejich soukromé bilance. Ve výsledku to znamená, že rapidním způsobem klesá spotřeba konzumních statků, a podniky, které je vyrábějí, jsou nuceny zastavovat výrobu. Stát se tedy svými protipatřeními snaží povzbudit poptávku, aby byl na trhu statků dlouhodobé spotřeby zajištěn přiměřený rovnovážný stav.

Protikrizová opatření na podporu investic by tedy měly zajistit růst poptávky na trhu. Jak ukazuje níže uvedený graf (Graf 7: Podpora investic), původní poptávka D , která poklesla z důvodu ekonomické krize (jak bylo popsáno v kapitole 1.6.4 Změny trhů v krizi) do poptávky D_k , bude stimulována státními protipatřeními, jenž by měly zajistit její opětovný růst. Křivka D_o naznačuje novou výši poptávky na tomto dílčím trhu. Nachází zde také nový rovnovážný stav v bodě E_3 , a to při zvýšeném objemu Q_3 i ceně P_3 .

Graf 8: Podpora investic

3.2.1 Zrychlení odpisů hmotného majetku

Daňový poplatníci si mohou uplatnit do daňových výdajů hmotný majetek s pořizovací hodnotou nad 40 000 Kč pouze podle zákona o daních z příjmů formou daňových odpisů. Ten jim dosud prikazoval, že hmotný majetek zatříděný do odpisové skupiny jedna (například kancelářská technika) si mohli rozpouštět do nákladů nejrychleji po dobu tří let. Majetek ve druhé odpisové skupině (například vozidla a drobné stroje) po dobu pěti let. Protikrizové opatření však daňovým poplatníkům umožňuje snížit dobu odpisování v první odpisové skupině na dvanáct měsíců, ve druhé skupině na 24 měsíců. Tato možnost je však omezena pouze na zcela nový, dříve nepoužívaný majetek, který však musí být pořízen od 1. 1. 2009 do 30. 6. 2010.

Tento stimul by měl vést podniky k tomu, aby co nejdříve investovaly do některého výše uvedeného majetku. Díky tomu by se měl zvýšit nebo zachovat odbyt a zaměstnanost výrobcům tohoto majetku.

Toto opatření je zaměřené pouze na podniky a podnikatele, pouze nepřímo ovlivňuje domácnosti (díky zvýšené zaměstnanosti výrobců). Současně také pobízí daňové poplatníky, aby upřednostnili dnešní nákup, kdy je možné majetek rychle odepsat, před nákupem budoucím (později než 30. 6. 2010), kdy již nebude možné této výhody využít. Na jednu stranu tedy toto opatření povzbuzuje současnou poptávku, na druhou stranu ale lze očekávat úměrný pokles poptávky budoucí (od okamžiku, kdy opatření přestane působit). V té době by již ale ekonomika měla být opět na vzestupu a určitý propad poptávky by tedy nemusel mít na její růst větší vliv. Naopak v době tvorby tohoto opatření by další pokles poptávky mohl způsobit bankrot nemalému množství výrobců - zaměstnavatelů.

3.2.2 Odpočet DPH u osobních automobilů

Automobilový průmysl tvoří jednu z nejvýznamnějších částí českého průmyslu vůbec. Do 31. 3. 2009 u něj však platila daňová systémová nerovnost, kdy nebylo možné uplatnit si odpočet daně z přidané hodnoty u osobních automobilů. Od 1. 4. 2009

se však tento zákaz zrušil, a je tedy možné u všech osobních automobilů, u nichž má prodávající povinnost odvést daň na výstupu, uplatnit odpočet DPH.

Toto opatření upravuje dřívější diskriminaci osobních aut, kterou mnoho podnikatelů obcházelo koupí „automobilu s mřížkou“, kdy se z osobního vozu stal vůz nákladní, u nějž již bylo možné DPH odečíst. Od 1. 4. 2009 si však může každý plátc DPH tento odpočet uplatnit. Toto opatření se tedy přímo dotýká pouze podniků a podnikatelů - plátců DPH a také výrobců pohybujících se v automobilovém průmyslu. Podnikatele motivuje k tomu, aby si koupili nový vůz, jelikož u automobilů prodávaných již v době před touto novelou si odpočet DPH uplatnit nelze.

3.2.3 Zvýšení státních investic

Stát zajišťuje na trhu nejen jeho fungování, stanovování legislativního rámce a dodržování smluv a zákonů, ale také zde významně působí na straně poptávky svými státními investicemi. V době ekonomické krize vláda nepřipravila žádné nové investiční a rozvojové programy, pouze zvýšila finanční prostředky na programy, které jsou již zaběhnuté.

Stát zvýšil investice například programu rozvoje venkova. Ten si klade za cíl především zlepšit životní prostředí a krajinu venkova, zvýšit konkurenceschopnost tuzemských výrobců v potravinářském průmyslu a lépe využít potenciálu venkovských oblastí. Další důležitou oblastí zvýšených státních investic je podpora vědy, výzkumu a vývoje nebo také zvýšení investic do dopravní infrastruktury. Všechny tyto investice jsou částečně dotovány z fondů Evropské unie.

Díky těmto státním výdajům je zaměstnávána velká řada soukromých podniků a zaměstnanců. Drobné podniky mohou získávat finanční dotace na vlastní výzkumné a vývojové programy. To vše velkou měrou přispívá ke zvýšení domácí poptávky.

3.3 Podpora podnikání

Podnikatelé se v době krize potýkají s řadou problémů, jak již bylo v dřívějších kapitolách naznačeno. Protikrizová opatření se tedy snaží řešit jejich aktuální

nedostatky, především problémy s cash-flow, poklesem domácí a zahraniční poptávky, neúnosnými náklady práce a poklesem investic. Opatření na podporu investic a na snižování nákladů práce již byli rozebrány v kapitolách 3.1 a 3.2. Mezi další opatření podporující podnikání patří například snížení daně z příjmů právnických osob, podpora exportu, zlepšení podnikového cash-flow, zvýšení garancí úvěrů nebo také změna insolvenčního zákona.

3.3.1 Snížení sazby daně z příjmů právnických osob

Sazba korporátní daně, tedy daně z příjmů právnických osob, má klesající trend již od jejího prvního uvedení v zákoně o daních z příjmů z roku 1992. Tehdy byla tato sazba 45 %. Do roku 2008 se snížila až na 21 %. V rámci protikrizových opatření bylo uzákoněno její další postupné snižování, v roce 2009 ve výši 20 % a v roce 2010 19 %.

Výše daňového zatížení je jedním z nejdůležitějších mikroekonomických nástrojů státu. Jejím snižováním stát umožňuje tuzemským podnikům zvýšit svoji konkurenceschopnost vůči zahraničí. Současně jim také umožňuje navíc získané prostředky reinvestovat a podpořit tak celkový růst HDP. Snížení daně z příjmu může pomoci podnikům v útlumu financovat jejich zaměstnance, případně lze uspořené peníze použít jako náplast za snížené příjmy.

Negativum tohoto opatření lze najít v tom, že většině podniků v době ekonomického útlumu klesá i hospodářský výsledek, řada z nich dosahuje dokonce ztráty. V takovýchto případech se snížení sazby korporátní daně naprosto míjí účinkem, jelikož tyto subjekty buď nejsou vůbec zdaňovány, nebo jsou, ale z daleko nižšího základu než byly v době před krizí. Nelze také očekávat, že by v době nedostatečné poptávky kvůli tomuto opatření vznikaly nové obchodní společnosti. Celkově lze toto opatření hodnotit kladně pouze z pohledu dlouhodobého trendu snižování daňové zátěže podniků, jako stimulační opatření v době krize však působí minimálně.

3.3.2 Podpora exportu

Jednou z hypotéz, kterou by se měla protikrizová opatření řídit, je, že česká ekonomika trpí mnohem více útlumem zahraniční poptávky než poptávky domácí. Podpora exportu by proto neměla mezi protikrizovými opatřeními chybět. O tuto podporu se v České republice starají obchodní společnosti, které jsou většinou, respektive plně, ovládány státem. Jedná se především o Českou exportní banku, a. s., která poskytuje financování vývozních úvěrů a dalších služeb, které souvisejí s vývozem. Českým vývozcům a vývozním výrobcům usnadňuje vstup na zahraniční trhy tak, aby na nich byli konkurenceschopní. Další státní společností podporující export je Exportní garanční a pojišťovací společnost, a. s., jejímž hlavním cílem je pojišťování vývozních úvěrů proti vývozním úvěrovým rizikům.

Podpora exportní politiky je zaměřena na přeorientování vývozu na perspektivnější trhy (např. Rusko, Čína, Vietnam, atd.), vytvoření nových programů pro malé a střední podniky, které vyvážejí nebo vyrábějí pro vývoz, poskytování ručení nebo snížení rizika spojená s úvěrováním malých a středních podniků komerčními bankami nebo také zlevnění a zlepšení podmínek při pojištění vývozu.

Export má pro českou ekonomiku velmi vysoký význam. Jestliže poklesne zájem o české zboží, vlivem poklesu zahraniční poptávky, nemá česká vláda žádné nástroje k tomu, aby tuto zahraniční poptávku oživila. Východiskem ale je zvýhodnit české vývozce a výrobce oproti zahraniční konkurenci tak, aby bylo pro zahraniční kupující výhodné upřednostnit český výrobek před výrobkem tuzemským. Zlepšování podmínek vývozních operací, usnadňování a zlevňování úvěrů pro vývozce nebo také snižování nákladů práce, daňové zatížení a vůbec celkové usnadnění podnikání v ČR je pozitivním nástrojem k ovlivnění upadající zahraniční poptávky formou poskytnutí výhodnější české nabídky na zahraničním trhu. Orientaci protikrizových opatření na tuto podporu, podporu vývozu a usnadnění podnikání v ČR, musíme z tohoto pohledu hodnotit jedinečně pozitivně.

3.3.3 Zlepšení cash-flow

Nedostatek likvidních prostředků, insolvence a na ni navazující druhotná platební neschopnost jsou problémy, se kterými se v době ekonomického útlumu setkávají takřka všechny mikroekonomické subjekty. Vládní opatření se proto snaží působit především na podniky a podnikatele tak, aby zlepšily jejich platební schopnost, aby se problémy s insolvenčí jednoho nepřenášely na druhé.

Subjekty, které zaměstnávají maximálně 5 zaměstnanců, jsou v roce 2009 osvobozeny od povinnosti platit zálohy na daň z příjmů. Tyto nemalé volné finanční prostředky, které by „ležely“ bez jakéhokoli zhodnocení na účtu daňového správce, mohou využít na své vlastní podnikání. V podnikovém cash-flow to znamená velkou injekci. Podnikatelé se však musí připravit na to, že po podání daňových přiznání budou nakonec stejně nuceni dopředu nezálohovanou daň zaplatit.

Další opatření se týká pouze plátců DPH. Jestliže mají na této dani nadměrný odpočet a podají-li daňové přiznání elektronickou formou, bude jim daň vrácena již do 15ti místo do 30ti dnů. Toto opatření má pozitivní vliv na peněžní tok plátců DPH a omezí také administrativní náklady správce daně.

Posledním daňovým opatřením, které se přímo dotýká podnikového cash-flow, je volnější přístup k umožnění platby přímých daní formou dlouhodobějších splátek.

Zlepšit platební schopnost podniků by také mělo zvýšení a zjednodušení garancí a podpor úvěrů pro malé a střední podniky, které zajišťuje Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s..

Všechna opatření na zlepšení peněžního toku jsou zaměřena spíše na menší podnikatele. Podle mého názoru je nutné zlepšit platební schopnost všem subjektům pohybujícím se na trhu, tedy i velkým podnikům a domácnostem. To navrhovaná opatření příliš neřeší. Peněžní tok domácností je zajišťován převážně formou mzdy. Tu jim vyplácejí především velké podniky spíše než drobní podnikatelé. Úlevy na placení záloh by tedy měly být umožněny i velkým podnikům a velkým zaměstnavatelům. Tato úleva by nemusela být 100 % jako u drobných podnikatelů, aby stát nepřicházel o svůj průběžný příjem, nicméně poměrná výše úlevy i pro větší zaměstnavatele by dle mého názoru být zavedena měla.

3.3.4 Změna insolvenčního zákona

Protikrizová opatření počítají také s tím, že v době ekonomické recese se bude větší množství podniků pohybovat na úrovni vlastního bankrotu. Na jednu stranu je v tomto „ekonomicky ozdravném“ procesu možné vidět určitá pozitiva, neboť krachují především ti podnikatelé, kteří zpravidla nebyli dostatečně efektivní ve své činnosti, nebyli schopni připravit se na období hospodářského útlumu a svým odchodem z trhu vlastně umožňují budoucí vstup novým, možná efektivnějším podnikům. Na druhou stranu v době ekonomické krize krachuje i řada podniků, které jsou ve své činnosti efektivní, které by samy o sobě byly schopny přečkat dobu hospodářského útlumu, z nejrůznějších důvodů (především kvůli druhotné platební neschopnost, rozšiřování výroby nebo poskytování úvěrů těsně před krizí, atd.) se ale také přiblížily vlastnímu bankrotu. Protikrizové opatření, které upravuje insolvenční zákon (zákon o úpadku a způsobech jeho řešení), se snaží řešit především situaci, kdy podnik schopný krizi přečkat je věřiteli nebo zákonem tlačěn k ukončení své činnosti.

Změna insolvenčního zákona si tedy klade za cíl, aby bylo zachováno co nejvíce funkčních subjektů - výrobců, zaměstnavatelů. Toho je docíleno především tím, že dlužník sám na sebe nemá povinnost podat insolvenční návrh při předlužení, věřitelé, kteří poskytnou podniku v krizi peněžní prostředky, budou mít garantovánu vyšší míru jistoty, že se jim jejich prostředky vrátí, stát bude vyplácet zaměstnancům dlužníka v insolvenčním řízení jejich mzdové nároky, věřitelům nebude umožněno jednostranně započítávat své pohledávky proti pohledávkám dlužníka a další podobné změny.

Úprava tohoto zákona pozitivním způsobem reaguje na problémy všech subjektů zapojených do insolvenčního řízení. Myslí na uspokojení pohledávek zaměstnanců, věřitelů i na možnosti, jak reorganizovat nebo zachovat funkčnost dlužníka.

3.4 Změny na finančním trhu

Jedním z předpokladů úspěšné mikroekonomické a expanzivní fiskální politiky je podpora a součinnost politiky monetární. Jestliže podniky a domácnosti v době krize trpí nedostatkem finančních prostředků a jen obtížně a s vysokými náklady jim

komerční banky umožní sjednání úvěru, je především na České národní bance, aby následovala vládní kroky a více uvolnila množství peněz v oběhu.

Česká národní banka, která poskytuje úvěry komerčním bankám za diskontní sazbu, proto v době krize snížila tuto sazbu z 2,75 % (platnou na počátku roku 2008) až na 0,25 % (platnou od 7. 8. 2009). (13)

Dalším krokem, který v době finanční krize zvyšuje důvěru v bankovníctví, jsou vyšší státní garance za vklady na účtech komerčních bank. Stát se tak nově zaručuje za 100 % vkladu klienta banky až do výše 50.000 EUR. Tímto opatřením, které bylo přijato prakticky jako první po narušení důvěryhodnosti bankovního sektoru po pádu banky Lehman Brothers a zhroutení finančních trhů, chtěla vláda zabránit potenciální hrozbě hromadného vybírání vkladů a následným problémům jinak zdravých českých finančních institucí.

3.5 Diskutovaná protikrizová opatření

V následující kapitole budou rozebrána další protikrizová opatření, která však v České republice dosud nebyla přijata, ale o kterých se ve vládních a ekonomických kruzích hodně diskutovalo a která se objevila v protikrizových balíčcích jiných krizí zasažených států světa.

3.5.1 Šrotovné

Jedno z nejdiskutovanějších protikrizových opatření, které by v České republice mohlo výrazným způsobem oživit průmysl a vlastně celou ekonomiku včetně růstu zaměstnanosti, je tzv. šrotovné. Jednalo by se o specifický státní příspěvek určený pro vlastníky staršího osobního automobilu, který by mohli získat pouze při koupi nového vozu za podmínky, že svůj starý automobil dají k likvidaci do sběrného dvoru.

Takovéto opatření výrazným způsobem podporuje poptávku po nových automobilech, a váhajícím osobám, které o koupi nového vozu přemýšlejí, velmi usnadňuje rozhodování, zda nyní takto investovat či nikoli. Díky tomu by se do oběhu

dostala část domácnostmi uspořené peněz, které by poté mohly být opět reinvestovány společnostmi pohybujícími se v oblasti automobilového průmyslu.

Automobilový průmysl patří celosvětově k nejvýznamnějším odvětvím národních ekonomik. Proto se nelze divit, že k zavedení šrotovného přistoupila řada vyspělých států z celého světa. V následující tabulce si ukážeme jaké podmínky si nastavily vybrané země Evropské unie pro přidělení státního příspěvku.

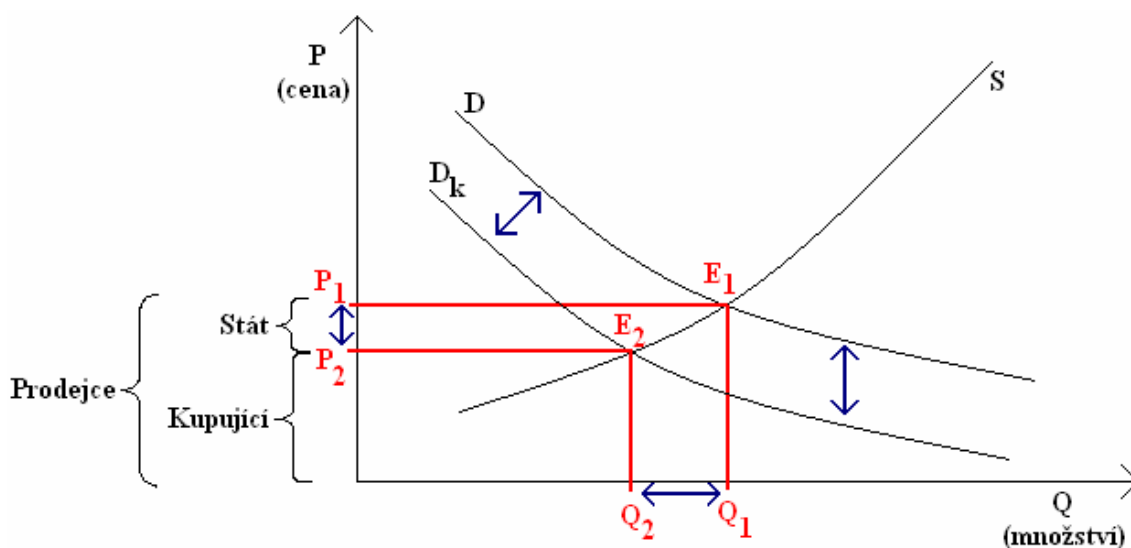
Země	Pobídka	Parametry	Platnost opatření
Rakousko	1500 eur	- likvidovaný vůz starší 13 let - obchodníci platí 50 procent pobídky - v rozpočtu vyčleněno 45 milionů eur	1.4.2009 až 31.12.2009
Francie	1000 eur	- likvidovaný vůz starší 10 let - nový vůz vypouštějící max. 160 g/km CO ₂ - nové lehké užitkové vozidlo min. třídy Euro 4 - očekávané náklady 220 milionů eur	4.12.2008 až 31.12.2009
Německo	2500 eur	- likvidovaný vůz starší 9 let - nový automobil či max. rok starý třídy Euro 4 - v rozpočtu vyčleněno 1,5 miliardy eur	14.1.2009 až 31.12.2009
Itálie	1500 až 5000 eur u běžných aut; 2500 až 6500 eur u lehkých užitkových vozů	- likvidovaný vůz starší 9 let - nové auto min. třídy Euro 4 s emisemi max. 140 g/km (benzin) či 130 g/km (nafta) CO ₂ - prémie za sešrotování u běžných aut (1500 eur) může být zkombinována s premií za nákup nového vozu (1500 až 3500 podle typu auta) - prémie za sešrotování u lehkých užitkových vozů (2500 eur) může být zkombinována s premií 4000 eur za nákup nového automobilu	1.2.2009 až 31.12.2009
Portugalsko	1000 - 1250 eur	- likvidovaný vůz starší 10 či 15 let - nový vůz s max. emisemi 140 g/km CO ₂ - zvažováno rozšíření systému pobídek	1.1.2009 až 31.12.2009
Rumunsko	850 eur	- likvidovaný vůz starší 10 let - max. sešrotováno 60 000 vozů	1.2.2009 až 31.12.2009
Španělsko	bezúročná půjčka až do výše 10.000 eur	- likvidovaný vůz starší 10 let nebo přes 250.000 najetých km - nový vůz o max. hodnotě 30 000 eur a s emisemi max. do 140 g/km CO ₂ - u nových lehkých užitkových vozů emise do 160 g/km CO ₂ - možno za určitých podmínek i pro nákup staršího vozu	1.12.2008 až 31.7.2010

Tabulka 1: Šrotovné ve vybraných zemích EU

Zdroj: (12)

Dříve než si rozebereme jednotlivá pozitiva a negativa šrotovného, bylo by vhodné ukázat si, jak vlastně šrotovné působí na trhu s automobily. V následujícím grafu (Graf 7: Šrotovné) je nastíněna původní, předkrizová, rovnováha na trhu s automobily v bodu E_1 , v němž se protínají křivky nabídky automobilů (S) a poptávky po nich (D). Rovnovážné množství by za těchto okolností bylo ve výši Q_1 a ceny P_1 . Jak jsme si již vícekrát uvedli, v době krize klesá ochota kupujících investovat především do dlouhodobých statků, kterými jsou mimo jiné právě automobily. Z tohoto důvodu klesá jejich poptávka. Poptávková křivka se pohybuje směrem dolů doleva, čímž zapříčiňuje vznik nového rovnovážného stavu v bodu E_2 . Jak je z grafu patrné, tímto posunem se na trhu s automobily snížilo rovnovážné množství (Q_2), které by se prodávalo za také sníženou cenu (P_2).

Při zavedení šrotovného, čili příspěvku na koupi nového automobilu kupujícímu (což je naznačeno v levé části grafu), stát vlastně podněcuje poptávku po tomto statku, která díky tomu roste zpět směrem nahoru doprava. V grafu se tento pohyb zjednodušeně zastavil opět v křivce D s rovnovážným stavem E_1 . Ve skutečnosti je ale velice pravděpodobné, že by toto zvýšení mohlo být ještě větší, protože by podnítilo ke koupi i poptávající, kteří by si za běžných podmínek - bez podpory státu - automobil nekoupili. Odbyt i tržby z prodeje automobilů by tak v období státní podpory byly pravděpodobně ještě vyšší.

Graf 9: Šrotovné

Výhody

V první řadě jde o opatření, které podpoří automobilový průmysl. V České republice se vyrábí například automobily Škoda, Toyota, Hyundai, Peugeot nebo Citroen. Tito výrobci zaměstnávají velké množství pracovníků a pod sebou mají také velkou síť dodavatelů a jejich subdodavatelů. Ve výsledku by tak zavedení šrotovného výrazně podpořilo výrobu a zaměstnanost.

Druhé pozitivum šrotovného vyplývá z výše uvedené tabulky. Pro přidělení tohoto příspěvku lze totiž stanovit určitá kritéria, která mohou mít příznivý dopad na životní prostředí. Staré automobily (většinou starší 10ti let), které produkují velké množství CO₂, by byly zlikvidovány a nahradily by se novými, které jsou ekologicky šetrnější. Řada zemí také podporuje nákup spíše lehčích vozů s nižší spotřebou benzínu, a tím pádem i s nižší produkcí emisí.

Třetí charakteristikou, kterou můžeme šrotovnému přičíst k dobru, je, že toto opatření, ačkoli se na první pohled jeví jako jednosměrná dotace, výraznějším způsobem nezatěžuje státní rozpočet. Vydané peníze na tyto příspěvky by se státu měly vracet v podobě vyšších daní všech subjektů, které se nějakým způsobem podílejí na výrobě a obchodu souvisejícím s automobilovým průmyslem. Díky zvýšení počtu pracovních míst, respektive udržení stávajícího počtu, se stát vyhne povinnosti platit více podpor v nezaměstnanosti a dalším, vyloženě jednosměrným, transferovým platbám. Nesmíme také zapomínat, že prodej osobních automobilů se stal od 1.4.2009 (jak již bylo dříve popsáno) předmětem daně z přidané hodnoty, jenž by také významně zvýšil příjem do státního rozpočtu.

Nevýhody

Jedním z nejdůležitějších argumentů proti zavedení šrotovného je podle mého názoru fakt, že Česká republika je spíše exportní země. Jak jsme si již dříve uvedli (v kapitole 2.3 Zásady při tvorbě protipatření), česká ekonomika netrpí ani tak poklesem domácí poptávky, jako spíše poptávky zahraniční. Protikrizová opatření by tedy měla působit více proexportně. Povzbuzení domácí poptávky po nákupu nových automobilů nebude mít tak výrazný dopad na českou ekonomiku, jakou by mohla mít

podpora exportu v ČR vyrobených automobilů. Z tohoto pohledu pro nás bylo velice výhodné zavedení šrotovného v jednotlivých zemích Evropské unie, které působilo jako výrazná podpora zahraniční poptávky. Bez jakýchkoli státní podpor tak českému automobilovému průmyslu vzrostl odbyt, tržby a v důsledku toho se zvýšila i zaměstnanost a příjmy do státního rozpočtu.

Druhé negativum vychází z výše uvedeného prvního argumentu. Zavedení šrotovného v okolních vývozních zemích paradoxně významně pomohlo české ekonomice. Výdaje na šrotovné Německa, Itálie, Velké Británie a dalších zemí výrazně podpořily také růst české ekonomiky a příjmy do českého státního rozpočtu. Stejně tak šrotovné zavedené v České republice by podpořilo i jiné státy, které k nám dovážejí automobily. České šrotovné by tak přispělo i k ekonomickému růstu jiných zemí.

Dalším negativním argumentem je, že šrotovné zvýhodňuje pouze jedno odvětví průmyslu. Jak jsme si již dříve uvedli, ekonomická politika státu by nikdy neměla působit protekcionisticky. V tomto případě by zavedení šrotovného zapříčinilo tvorbu specifického typu administrativního monopolu, jehož výsadu by mohl využít pouze automobilový průmysl. Důsledkem zvýšeného nákupu nových vozů by se tedy snížila spotřeba ostatních statků. Výrobci a prodejci domácích spotřebičů, nábytku, stavebních materiálů a dalších produktů by tak přišli o část svých potenciálních zákazníků. Tuto situaci by v době krize museli řešit dalšími úspornými opatřeními nebo dokonce ukončením činnosti. Zároveň by se snížila tvorba úspor domácností, která tvoří základ bankovníctví. Snížení množství volných finančních prostředků by tak mělo za důsledek zvýšení úrokových sazeb a tedy i ztížení možnosti podniků půjčit si peníze, což nelze hodnotit pozitivně ani v období ekonomické konjunktury, natož v době ekonomické krize.

Čtvrtým zápurem šrotovného je, že sice povzbuzuje současnou poptávku, ale činí tak na úkor poptávky budoucí. Automobily lze jednoznačně zařadit mezi statky dlouhodobé spotřeby, je tedy jasné, že zvýšený prodej automobilů v současnosti bude znamenat snížení prodejů v budoucnosti. Automobilky nebudou při zavedení šrotovného stíhat vyrábět, jakmile tento státní příspěvek skončí, budou nízkou poptávkou nuceny radikálně snížit výrobu. V konečném důsledku bude pravděpodobně následný propad poptávky ještě vyšší, než by byl v případě nezavedení šrotovného.

Hodnocení

Český automobilový průmysl nejvíce profituje ze zavedeného šrotovného v jiných zemích Evropské unie. Zavedení šrotovného by pravděpodobně uškodilo jiným průmyslovým odvětvím a v budoucnosti by se negativně projevilo i v samotném automobilovém průmyslu. Zavedení šrotovného v České republice by podle mého názoru bylo spíše kontraproduktivní, proto jej nemohu doporučit.

3.5.2 Švarc systém

Švarc systém je jedním z velmi účinných nástrojů, jak snížit náklady práce zaměstnavateli a celkově mu ulehčit od povinností, které mu ukládá především zákoník práce. Švarc systém znamená najímání fyzických osob k běžným činnostem zaměstnavatele, přičemž tyto osoby nejsou se zaměstnavatelem v žádném pracovně-právním vztahu, ale vystupují jako dva rovnocenné podnikatelské subjekty.

Činnost OSVČ při Švarc systému zpravidla popírá základní charakteristiky podnikání, to znamená, že podnikatel nevykonává svou činnost samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku. Naopak při tomto zakázaném způsobu podnikání jedná OSVČ jako podřízený, odpovědnost nese zaměstnavatel, jehož jménem je činnost provozovaná a zisk z činnosti získává primárně zaměstnavatel a až poté je přerozdělován (fakturován) podnikateli.

Výhody

Jak jsme si již v úvodu uvedli, Švarc systém zaměstnavateli umožňuje snížení nákladů práce. Zaměstnavatel totiž nemusí za svého zaměstnance odvádět sociální a zdravotní pojištění, což samo o sobě představuje úlevu 34 % z hrubé mzdy. Zaměstnavateli se také snižují administrativní náklady - jediným povinným úkonem je totiž proplacení mzdy formou faktury, další povinnosti dané zákonem jsou již na samotném zaměstnanci.

Zaměstnavatel také není povinen při Švarc systému dodržovat poměrně přísná pravidla daná zákoníkem práce. Nemusí hradit svému zaměstnanci přesčasy, dovolenou, nemocenskou, příplatky za práci ve ztíženém prostředí, v případě neshod s ním může jednoduše ukončit spolupráci, aniž by měl zaměstnanec nárok na odstupné, a řada dalších výhod vyplývajících z nedodržování paragrafů zákoníku práce.

Výhodou pro zaměstnance - podnikatele - je, že neodvádí přímo z vyfakturovaných částek daň, zdravotní a sociální pojištění. Své příjmy si souhrnně uvede jako každý podnikatel po konci roku do přiznání k dani z příjmů, v němž si může uplatnit skutečné nebo paušální výdaje, čímž si snižuje základ daně o 60, respektive 80 procent. Z tohoto základu se potom vypočítá výsledná daňová povinnost, výše sociálního a zdravotního pojištění. V případě zaměstnaneckého vztahu si nelze uplatnit žádné výdaje, proto je základ daně a z něj vypočítané odvody výrazně vyšší.

Další výhodou může být také to, že zaměstnanci pracující v rámci Švarc systému by možná jinak práci nesehnali. Jestliže se se zaměstnavatelem dohodnou na tomto způsobu spolupráce, může to být prospěšné pro obě strany. Pouze stát zde přichází o část příjmů ze snížených odvodů, na druhou stranu se mu ale zmenšují výdaje na podpory v nezaměstnanosti a další sociální dávky.

Nevýhody

Negativa vyplývající ze Švarc systému jsou především na straně zaměstnance. Jak již bylo řečeno, zaměstnavatel není povinen dodržovat zákoník práce. Zaměstnanec tedy ztrácí sociální jistoty, které by mu tento zákoník v případě pracovně-právního vztahu zajišťoval.

Jestliže podnikatel žádá o půjčku, ocitá se zpravidla ve složitější situaci než běžný zaměstnanec. Důvodem je, že podnikatel nemá na rozdíl od zaměstnance jistotu pravidelného příjmu a podkladem pro výpočet výše úvěru je zpravidla daňově optimalizované daňové přiznání.

Pokud se podnikatel stane nezaměstnaným, nebo dosáhne důchodového věku, sociální dávky jsou vypláceny v úměrné výši podle předchozích odvodů sociálního pojištění, tedy zpravidla nižší než je tomu u zaměstnanců. V případě nemoci nemusí být

podnikateli vyplaceno vůbec nic, jelikož placení nemocenského pojištění je u OSVČ dobrovolné.

Hodnocení

V době ekonomické krize může být Švarc systém poměrně vhodným řešením negativní situace na trhu práce. Dle mého názoru by mohl přispět ke zvýšení výkonnosti podniků, k zachování jejich výroby a zaměstnanosti. Po dobu trvání hospodářského útlumu by tedy měl být tento systém povolen.

Povolení Švarc systému znamená větší liberalizaci trhu práce. V době ekonomické krize to považuji za opatření prospěšné, neboť zaměstnavatelé a zaměstnanci si spolu mohou sjednat jakékoli podmínky obchodního vztahu, které nejsou ovlivňovány striktními ustanoveními zákoníku práce. V době krize se také počítá s tím, že zaměstnanci budou vůči svému zaměstnavateli ve znevýhodněné situaci, protože ten je kvůli krizi připraven snižovat zaměstnanecké stavy. Švarc systém však může pracovní místo za cenu určitých ústupků zaměstnanci zachovat. V době ekonomického růstu by ale Švarc systém být povolen neměl. Zaměstnanci by totiž stále a dlouhodobě museli ustupovat zaměstnavatelovým požadavkům, aniž by měli nárok na jakékoli výhody plynoucí ze zákoníku práce.

3.5.3 Zvýšení sociálních transferů

Další možností, která by mohla oživit ekonomický růst, je zvyšování sociálních transferů. Jde o jednostranné platby domácnostem, které jsou určitým způsobem závislé na podpoře státu. Za tyto transfery lze považovat například starobní a jiný druh důchodu, podporu v nezaměstnanosti, dávky nemocenského pojištění, přídavky na děti a řadu dalších jednostranných plateb.

Zvýšení těchto transferů by podpořilo koupěschopnost domácností, tuzemská poptávka by tedy měla růst. Zvýšený odbyt výrobců by pak měl zajistit vyšší poptávku na trhu práce, a tedy snížit nezaměstnanost.

Nevýhodou tohoto opatření ale je, že zvyšování sociálních transferů demotivuje nezaměstnané hledat si práci, případně podporuje zvýšené nároky na požitky plynoucí z budoucího zaměstnání. Zvýšené náklady na práci zase snižují ochotu zaměstnavatelů nabízet pracovní místa. Ve výsledku by tak toto opatření pravděpodobně nevedlo k nijak velkému posunu na trhu práce. Současně je nutné také počítat s tím, že velká část výrobků je do České republiky importována. Ze zvýšené koupěschopnosti českých domácností by tedy profitovaly i společnosti, které podnikají v okolních zemích. Efekt zvýšení poptávky na českém trhu práce by tedy byl ještě nižší.

3.5.4 Daňové úlevy a slevy

Snížování daní a zvyšování slev na dani jsou impulsy k podpoře tuzemské poptávky a tvorbě domácích úspor. Mezi takovéto nástroje patří především snižování sazeb daně z příjmů, sazeb DPH, případně přesun určitých produktů ze základní sazby do sazby snížené. Dále sem můžeme zahrnout zvyšování slev na dani, jako je například sleva na poplatníka, daňové zvýhodnění na vyživované dítě nebo také opětovné zavedení společného zdanění manželů.

Tato opatření mají za úkol zlepšit finanční situaci zaměstnanců a drobných podnikatelů tak, aby nebyli nuceni krátit svoji spotřebu, a tím snižovat výši zisků a příjmů podnikatelských subjektů. Zavedení daňových úlev ale nemá přímý vliv na výši zaměstnanosti, efekt tohoto opatření se proto úměrně snižuje s rostoucí nezaměstnaností. Nezaměstnaná osoba totiž nemá na tato zvýhodnění žádný nárok.

3.5.5 Podpora zaměstnanosti

Mezi různé, dosud nepředstavené formy podpory zaměstnanosti můžeme zařadit například podporu zkrácených pracovních úvazků, při nichž stát přebírá část nákladů na mzdy nebo sociální pojištění. Dále zvýšení maximálního odpracovaného počtu hodin při dohodě o provedení práce u jednoho zaměstnavatele, snížení sociálního a zdravotního pojištění u dohod o pracovní činnosti, zvýšení počtu rekvalifikačních center a státní dotace na tento výcvik, jednorázové pobídky zaměstnavatelům, kteří

zajistí práci osobám registrovaným na úřadu práce nebo také zavedení příspěvku na dojíždění za prací.

Všechna tato opatření by měla pozitivním způsobem ovlivnit stav na trhu práce. Zaměstnání na zkrácený úvazek nebo na dohodu jistě není ideální stav, v době krize však může lidem, kteří ztratili práci, nahradit alespoň určitou část ztraceného příjmu.

4 Návrhy a doporučení

Vláda České republiky společně s Národní ekonomickou radou vlády vytvořily řadu opatření, která podle mého názoru velice vhodně reflektovala potřeby podniků a domácností v krizovém období. Řada lidí se domnívá, že by stát takto mohl podporovat národní ekonomiku i její jednotlivé subjekty nejlépe stále. Problém, který zde ale vyvstává, je, že státní rozpočet není nevyčerpatelnou studnou a i v době ekonomické krize je nutné sledovat, jak moc hluboký schodek si naše země ještě může dovolit. Druhým problémem především podle liberalistických teorií je, že stát by měl nechat tržnímu mechanismu co možná nejvolnější průběh, měl by nechat působit takzvanou neviditelnou ruku trhu. Jinými slovy to také znamená, že ten, kdo není ve své činnosti dostatečně efektivní, by měl přenechat své místo na trhu jinému subjektu. Kdo má zkrachovat, ať zkrachuje, bez zásahu státu. Na druhé straně je jisté v každém z nás zabudovaný určitý kus sociálního myšlení a solidarity, proto je nutné ve státních ekonomických stimulech hledat určitá kompromisní východiska a řešení.

Předtím než uvedu svá doporučení a vlastní návrhy, chtěl bych pouze předeslat, že si nemyslím, že takzvané pumpování peněz do ekonomiky by mohlo v dlouhodobém výhledu přinést rovnovážný a růstový stav národních ekonomik. V krátkém období by to jistě krizi odvrátilo, ta by se ale podle mě velice rychle vrátila a pravděpodobně by udeřila ještě více, než je tomu v současné době. Přehnané stimuly a podpory proto považuji nejen za zbytečné, ale v konečném důsledku i za kontraproduktivní. V duchu této myšlenky proto budou představeny i mnou navrhovaná a doporučená protikrizová opatření.

4.1 Obnova důvěry ve finanční sektor

Jestliže byla ekonomická krize vyvolána krizí finanční, je nutné nejprve obnovit důvěru ve finanční sektor. Prvním úkolem státu by tedy mělo být uklidnění vkladatelů tuzemských bank, aby se v době nestability finančních trhů a na ně přímo navazujícího bankovníctví nemuseli obávat o své v bankách uložené úspory. Tento úkol vyřešila

vláda České republiky zvýšením záruk státu za bankovní vklady na výši 50.000 EUR. Vzhledem k tomu, že se řada evropských států zaručila za úspory vkladatelů neomezeně, bylo by podle mého názoru vhodnější státní záruky za vklady ještě zvýšit. Pro doporučení konkrétní výše je ale velice důležitá znalost bonity a celkového zdraví jednotlivých tuzemských bank, tyto údaje však nejsou volně k dispozici. I přesto bych doporučil v době finanční krize zvýšení těchto záruk proto, aby vkladatelé tuzemských bank nepřemisťovali svá depozita do zemí, které se za jejich vklady více zaručily.

Druhým úkolem státu v souvislosti s finančním sektorem by mělo být přispění k navrácení stability a důvěryhodnosti finančního sektoru. Toho stát dosáhne dále charakterizovanými protikrizovými opatřeními, které zajistí, že dlužníci budou schopni splácet své závazky, podniky se budou opět rozrůstat a dosahovat zisku a domácnosti nepřestanou vkládat své úspory do finančních institucí, čímž bude subjektům s nedostatečným kapitálem zajištěna možnost získat další finanční prostředky formou úvěrů.

4.2 Podpora zaměstnanosti

Z přijatých opatření na podporu zaměstnanosti považuji za nejefektivnější podporu vzdělávání a školení zaměstnanců s možností až 80 % refundace mzdových nákladů a nákladů na školení. Toto opatření pomáhá jednak zaměstnavateli, protože mu snižuje mzdové náklady v době, kdy zastavuje výrobu, a do budoucna mu zajišťuje kvalifikovanější zaměstnance s předpokládanou vyšší produktivitou práce, a jednak zaměstnanci, který získává vyšší kvalifikaci, která mu v budoucnu může zajistit lepší pozici a výhodu před ostatními uchazeči o práci.

Snižování a slevu na sociálním pojištění mohu taktéž doporučit, protože se jedná o přímý nástroj vedoucí ke snížení nákladů práce, což je v době ekonomické krize zapotřebí.

Sám bych v této oblasti navrhl především zlegalizování Švarc systému. Toto opatření by však mělo působit pouze po dobu největšího ekonomického útlu. Stejně tak bych navrhl časově omezené změny v zákoníku práce jako například prodloužení zkušební doby, zjednodušení a zlevnění možností zaměstnavatele propustit

svého zaměstnance nebo také snížení odvodů sociálního a zdravotního pojištění z dohody o pracovní činnosti. Tato opatření by měla vést k větší flexibilitě na trhu práce. Zaměstnanci kvůli krizi ztrácí jistotu zaměstnání, tato opatření, ač působí nesociálně, by měla zaměstnancům práci zachovat - samozřejmě za připuštění určitých ústupků, které by ale zaměstnanci stejně byli nuceni kvůli zachování práce strpět.

Dalším opatřením, které by podle mého názoru mohlo podpořit zaměstnanost, je zvýšení počtu hodin u dohody o provedení práce u jednoho zaměstnavatele za rok ze 150 na 250. Tato dohoda je velice výhodná, protože z ní neplyne povinnost odvádět sociální a zdravotní pojištění, a v praxi je proto velmi využívána.

4.3 Podpora investic

V této kategorii podpůrných opatření mohu doporučit zavedení odpočtu DPH na osobní automobily. Zásadně však nedoporučuji zavedení šrotovného a to především z důvodů uvedených v kapitole 3.5.1 Šrotovné.

Dále bych souhlasil se zrychlením odpisů nového majetku v prvních dvou odpisových skupinách. Současně s ním bych znovuzavedl i časově omezený reinvestiční odpočet (položku snižující základ daně) na nově pořízený majetek zatříděný v prvních třech odpisových skupinách. Daňový poplatník by tak měl možnost nově nakoupený majetek nejen rychle odepsat, ale zároveň by si část z něj mohl po omezenou dobu uplatnit jako položku snižující základ daně, což by mu přineslo další volné finanční prostředky.

Stát by měl také více pomáhat podnikům v získávání dotací z Evropské unie na vědu, výzkum, vývoj nových technologií, ekologické investice a rozvoj malého a středního podnikání.

S ohledem na vývoj státního rozpočtu nedoporučuji jakékoli neplánované navyšování přímých státních investic.

4.4 Podpora podnikání

Jednou z nejdůležitějších podpor podnikání v České republice je podle mého názoru podpora exportu, a to nejen v době krize. Proto musím jednoznačně podpořit opatření, které navyšuje finanční prostředky a zavazuje se vytvořit nové proexportní programy u České exportní banky, a. s. a Exportní garanční a pojišťovací společnosti, a. s. Dále také doporučuji zapojení České národní banky, která by měla svými nástroji (například konverze a swapy, snižování úrokových sazeb) působit v neprospěch devizového kurzu domácí měny, čímž by taktéž podpořila vývozní politiku.

Problémy s cash-flow jsou v přijatém protikrizovém balíčku řešeny především pro malé podniky a podnikatele formou nepovinného zálohování daně z příjmů. Úlevy na placení záloh by podle mého názoru měly být umožněny i větším podnikům a zaměstnavatelům. Tato úleva by nemusela být v plné výši jako u malých podnikatelů, aby stát nepřicházel o svůj průběžný příjem, nicméně poměrná výše úlevy i pro velké zaměstnavatele by dle mého názoru být zavedena měla.

Za rozumnou považuji i změnu insolvenčního zákona, který nyní více směřuje k zachování krizí utlumených, avšak relativně zdravých podniků. Naopak snižování sazby daně z příjmů právnických osob nepovažuji za příliš efektivní protikrizové opatření. Z pohledu dlouhodobého vývoje této sazby je však opatřením pochopitelným.

Závěr

Vláda České republiky navrhla a přijala řadu opatření, která měla za úkol eliminovat negativní dopady vyplývající z celosvětového ekonomického útlumu. Podle mého názoru byla většina těchto opatření pozitivní a dobře reflektovala a řešila nedostatky, se kterými se v této době setkávaly všechny mikroekonomické subjekty.

Sám jsem k těmto opatřením navrhl několik dalších ekonomiku povzbuzujících nástrojů, která vedou ještě k většímu zmírnění negativních dopadů ekonomické krize na mikroekonomické subjekty působící v České republice. Tím je jednak řešen problém negativního vlivu ekonomické krize na mikroekonomické subjekty, kterým jsem se v práci zabýval, a také je dosaženo předem stanoveného cíle, že budou představeny návrhy, které by ekonomicky podpořily mikroekonomické subjekty v době krize.

Mezi mnou navrhovaná a v práci podrobně charakterizovaná opatření patří časově omezené zlegalizování Švarc systému, zvýšení maximálního počtu hodin u dohody o provedení práce ze 150 na 250, časově omezené zpružnění zákoníku práce, které by zahrnovalo jednak již zmíněné zlegalizování Švarc systému, dále pak prodloužení zkušební doby, zjednodušení a zlevnění možností zaměstnavatele propustit svého zaměstnance nebo také snížení odvodů sociálního a zdravotního pojištění z dohody o pracovní činnosti.

V oblasti podpory investic bych doporučil znovuzavedení reinvestičního odpočtu, zvýšení angažovanosti a pomoci státu podnikům při získávání dotací z Evropské unie. Na druhou stranu ale nedoporučuji příliš zvyšovat přímé státní investice nad rámec plánovaných investic.

V podpoře podnikání považuji za nejdůležitější opatření podporu proexportní politiky a snižování náročnosti a zlevňování podnikání v České republice, které by mělo zajistit vyšší konkurenceschopnost našich vývozců na zahraničních trzích. Současně také doporučuji zapojení České národní banky, která by se dle mého názoru měla v době poklesu zahraniční poptávky pokusit svými nástroji působit v neprospěch české koruny. Také proto doporučuji, aby diskontní sazba ČNB zůstala po dobu největšího ekonomického útlumu na co nejnižších hodnotách, což mimo jiné podporuje i zlevňování půjček a úvěrů, a tím pádem i cash-flow mikroekonomických subjektů.

Na závěr bych chtěl ještě uvést, že mnou i státem navrhovaná protikrizová opatření si nekladou za cíl krizi odvrátit, ale spíše co nejvíce eliminovat její negativní dopady. Jestliže bychom totiž v současné době neslevili ze svých nároků a přinutili bychom stát, aby krizi odvrátil a doslova nás vykoupil přehnanými peněžními injekcemi, pouze bychom si dál před sebou hrnuli nafouknutou spekulární bublinu, dál bychom si užívali přehnané spotřeby zbytných statků, až by přišla krize nová a daleko větší, v níž už by nám předlužený stát nemohl pomoci. Proto je důležité, abychom se nechytali nabídnutého stébla ve formě bilionových státních podpor, které nám stejně pomohou pouze krátkodobě a bude jen otázkou času, kdy my i to pomyslné stéblo nakonec klesneme pod hladinu. Naopak je potřebné, abychom se nyní zamysleli sami nad tím, zda už nejsme příliš zatíženi přílišným přepychem, zda si stále dostatečně vážíme práce a zda je vůbec ještě možné náš komfort dále zvyšovat. Proto je podle mého názoru lepší dopadnout co nejvíce ke dnu už nyní, dokud to není ještě příliš hluboko a dokud se nám zaručeně podaří znovu se odrazit nad hladinu.

Seznam použité literatury

- (1) CUPALOVÁ, Marcela. *Protikrizové plány v zemích EU*. Praha, 2009. 19 s. ISBN 978-80-245-1547-2.
- (2) FOSTER, John Bellamy. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. 2009. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4.
- (3) HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. Praha, 2002. 714 s. ISBN 80-7179-681-6.
- (4) HOLMAN, Robert. *Mikroekonomie : Středně pokročilý kurz*. Praha, 2002. 591 s. ISBN 80-7179-737-5.
- (5) HOREJŠÍ, Bronislava. *Mikroekonomie*. 2006. 573 s. ISBN 80-7261-150-X.
- (6) PRAVEC, Josef. Tenkrát jako dnes. *Ekonom*. 2009, č. 5. ISSN 1210-0714.
- (7) RAIS, Karel, SMEJKAL, Vladimír. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 2. aktualizované a rozšířené vydání Praha : Grada Publishing, a.s., 2006. 300 s. ISBN 80-247-1667-4.
- (8) REJNUŠ, Oldřich. *Peněžní ekonomie (Finanční trhy)*. Brno, 2008. 352 s. ISBN 978-80-214-3703-6.
- (9) SAMUELSON, Paul Anthony. *Ekonomie*. 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- (10) SCHILLER, Bradley R. *Mikroekonomie dnes*. Brno, 2004. 404 s. ISBN 80-251-0109-6.
- (11) SOUKUPOVÁ, Jana, et al. *Mikroekonomie*. Praha, 1996. 535 s. ISBN 80-85943-17-4.

- (12) SYNEK, Miloslav a kol. *Podniková ekonomika*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. 479 s. ISBN 80-7179-736-7.

Seznam internetových zdrojů

- (13) *Česká národní banka* [online]. c2010 [cit. 2010-03-29]. Vývoj diskontní sazby ČNB v %. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/faq/faq_diskontni_historie.html>.
- (14) *Hospodářská komora České republiky* [online]. c2009 [cit. 2010-04-05]. Analýza zavedení šrotovného v ČR. Dostupné z WWW: <http://www.hkcr.cz/Files/aHonza09/Fotky/334/srotovne_analyza_HKaVSE2.doc>.
- (15) *Vláda České republiky* [online]. c2009 [cit. 2010-03-10]. Národní protikrizový plán. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/predstavujeme/narodni-protikrizovy-plan.pdf>>.
- (16) VOSEČEK, Václav; KRÁLÍČEK, Tomáš. Přehledně: Pády a krachy amerických bank. *Ekonomika.ihned.cz* [online]. 29.9.2008, [cit. 2010-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-28412670-prehledne-pady-a-krachy-americkych-bank>>. ISSN 1213-7693.
- (17) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., oddělení knihovnickoinformačních služeb. *Výzkumný ústav práce a sociálních věcí* [online]. duben 2009 [cit. 2010-04-05]. Protikrizová opatření ve vybraných zemích EU. Dostupné z WWW: <http://www.vupsv.cz/sites/File/knihovna/protikrizova_opatreni.pdf>.

Seznam zákonů a vyhlášek

- (18) Zákon č.182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) ze dne 20. července 2009.
- (19) Zákon č.235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty ze dne 1. dubna 2009.
- (20) Zákon č.586/1992 Sb., o daních z příjmů ze dne 1. července 2009.
- (21) Zákon č.589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti ze dne 1. srpna 2009.

Seznam grafů a tabulek

Graf 1: Trh práce.....	25
Graf 2: Snížení poptávky na trhu práce.....	26
Graf 3: Zvýšení nabídky na trhu práce.....	27
Graf 4: Trh výrobků a služeb.....	28
Graf 5: Pokles poptávky na trhu výrobků a služeb.....	29
Graf 6: Pokles nabídky na trhu výrobků a služeb.....	30
Graf 7: Podpora zaměstnanosti.....	37
Graf 8: Podpora investic.....	40
Graf 9: Šrotovné.....	49
 Tabulka 1: Šrotovné ve vybraných zemích EU.....	 48